

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

**SOUČASNÁ DISKUSE O SEXUÁLNÍ VÝCHOVĚ
V ČESKÉ REPUBLICE A STANOVISKO
ŘÍMSKOKATOLICKÉ CÍRKVE K TÉTO
PROBLEMATICE**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Autor: Petra Procházková

Katedra: Katedra religionistiky

Vedoucí práce: Doc. Pavel Hošek, ThD.

Studijní program: Teologie

Studijní obor: Humanitární a pastorační práce

Rok vydání: 2014

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem *Současná diskuse o sexuální výchově v České republice a stanovisko Římskokatolické církve k této problematice* napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

Souhlasím s tím, aby byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a soukromého studia.

V Praze dne 12.6.2014

Petra Procházková

Procházková, P., Současná diskuse o sexuální výchově v České republice a stanovisko Římskokatolické církve k této problematice. Praha, 2014

Anotace:

Tato práce se zabývá sexuální výchovou v České republice a Římskokatolickám pojetím sexuální výchovy. První část je zaměřena na pojem sexualita, definici sexuální výchovy, její cíle, principy a metody v souvislosti s pojetím vzdělávacích institucí a vybraných odborníků. Součástí je i popsání historických souvislostí vývoje této výchovy. Část druhá je věnována Římskokatolickému pohledu na lidskou sexualitu, sexuální pedagogiku, roli rodičů v sexuální výchově, jejím principů a a metodám. Poslední část práce je zaměřena na komparaci Římskokatolického pojetí sexuální výchovy se stanoviskem odborníků a vzdělávacích institucí v České republice.

Klíčová slova:

sexuální výchova, principy sexuální výchovy, cíle sexuální výchovy, metody sexuální výchovy, historie sexuální výchovy, Římskokatolická církev, sexuální pedagogika

Annotation:

This work deals with sex education in the Czech Republic and Roma Catholic's concept of sex education. The first part is focused on concept of sexuality, the definition of sex education, its objectives, principles and methods in relation to the concept of education institutions and selected experts. It also includes a description of the historical context of the development of education. The second part is devoted to the Roman Catholic's view of human sexuality, sexual pedagogy, the

role of parents in sex education, its principles and methods. The last part is focused on comparing of the Roman Catholic's concept of sex education with the opinion of experts and educational institutions in the Czech Republic.

Keywords:

Sex education, principles of sex education, objectives of sex education, methods of sex education, history of sex education, Roman Catholic church, sex pedagogy

Obsah:

1.	Úvod.....	1
2.	Sexuální výchova z pohledu vybraných odborníků v ČR.....	4
2.1.	Sexualita.....	4
2.2.	Sexuální výchova – různá pojetí, definice, hodnoty	5
2.3.	Cíle sexuální výchovy.....	11
2.4.	Principy sexuální výchovy.....	13
2.5.	Metody a formy výuky sexuální výchovy	19
2.6.	Historie sexuální výchovy	20
3.	Římskokatolická církev a sexuální výchova	28
3.1.	Lidská sexualita a hodnoty	28
3.2.	Sexuální pedagogika dle Hanse Rottera	29
3.3.	Rodiče, právo a povinnost	31
3.4.	Čtyři principy křesťanské sexuální výchovy	33
3.5.	Čtyři praktické zásady a metody výchovy	36
4.	Komparace – porovnání vědecko-odborného pohledu na sexuální výchovu zejména v rámci vzdělávacích institucí v České republice s pohledem Římskokatolické církve	40
4.1.	Sexualita.....	40
4.2.	Pojetí sexuální výchovy	41
4.3.	Hodnoty v sexuální výchově.....	42
4.4.	Cíle sexuální výchovy.....	43
4.5.	Principy a zásady sexuální výchovy	45
4.6.	Sexuální výchova a vývojové fáze dítěte.....	48
4.7.	Metody sexuální výchovy	49
4.8.	Vyhodnocení	50

5.	Závěr	54
6.	Příloha - Pro a proti publikaci: Sexuální výchova – vybraná témata, Výchova ke zdraví, Příručka pro učitele.....	57
6.1.	Volba a metody sběru dat	57
6.2.	Vznik publikace	57
6.3.	Záměr a postoj MŠMT.....	58
6.4.	Pohled autorů příručky.....	59
6.5.	Česká biskupská konference	61
6.6.	Výbor na ochranu rodičovských práv	62
6.7.	Události po zvolení nového ministra MŠMT	64
6.8.	Názory politické scény.....	64
6.9.	Jednání ministra Dobeše na téma sexuální výchovy pokračovala	66
6.10.	Závěr	67
7.	Seznam použité literatury.....	69

1. Úvod

Roku 2010 bylo vydáno pod záštitou ministerstva školství *Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy v základních školách* společně s příručkou pro učitele *Sexuální výchova – vybraná témata*, která vyvolala diskusi jak o samotné existenci publikace, tak o tématech týkajících se sexuální výchovy. Právě tato debata mezi rodiči, církevními zástupci, učiteli, psychology a jinými odborníky mě ovlivnila při výběru tématu pro moji diplomovou práci, která má název *Současná diskuse o sexuální výchově v České republice a stanovisko Římskokatolické církve k této problematice*. Výběr právě tohoto náboženství nebyl náhodný, ale reaguje na historické souvislosti a tradici, kterou má právě Římskokatolická církev na našem území.

V této práci představím tedy dva pohledy na sexuální výchovu. Na jedné straně se budu věnovat světskému pohledu v České republice. Uvědomuji si, že se postoje odborníků v oblasti sexuální výchovy na některá témata mohou krajně lišit, a aby nedošlo k náhodnému výběru informací, budu vycházet z názorů pouze vybraných odborníků. Kontaktovala jsem tedy paní doktorku Fifkovou, která je jednou z autorů výše zmíněné publikace *Sexuální výchova – vybraná témata*. Ta mě odkázala na Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu (SPRSV), konkrétně na její ředitelku paní Prouzovou, dle níž měl největší přínos v oblasti teorie sexuální výchovy Doc. Vladimír Täubner. Dále jsem byla nasměrována k doktorce Marádové, působící na pedagogické fakultě Univerzity Karlovy, která mě přivedla zpět k SPRSV. Budu tedy zaměřovat svoji pozornost k SPRSV, docentu Täubnerovi a autorům, kteří s ním spolupracovali nebo se o jeho názorech zmiňují. Významným vodítkem pro mapování světského pohledu bude i *Doporučení*

MŠMT k realizaci sexuální výchovy v základních školách (dále jen *Doporučení MŠMT*), který odkazuje na *SPRSV* a úzce navazuje na názory docenta Täubnera.

Na druhé straně se budu věnovat pohledu Římskokatolické církve, která své názory k sexuální výchově otevřeně vyjadřuje v rámci dokumentu *Lidská sexualita: Pravda a význam*, jenž byl schválen Papežskou radou pro rodinu roku 1995. Je tedy možné tyto postoje vnímat jako obecně platné pro Římskokatolickou církev.

Hlavním cílem mé práce je popsat a porovnat světský pohled na sexuální výchovu v České republice s postojem Římskokatolické církve, přičemž bych ráda našla shodné, odlišné nebo dokonce protichůdné názory na otázky a témata související se sexuální výchovou.

Na začátku mé práce se budu věnovat světskému pohledu na sexuální výchovu. V této souvislosti vysvětlím pojem sexualita a zaměřím se na různá pojetí sexuální výchovy, jakým způsobem je sexuální výchova definována a jak souvisí s etikou a hodnotami. V dalších kapitoly budu věnovány cílům, principům a metodám sexuální výchovy. Nedílnou součástí bude i kapitola mapující historické souvislosti vývoje sexuální výchovy a její současné postavení ve školním systému v České republice.

Dále se zaměřím na postoj Římskokatolické církve k sexuální výchově. Tématem bude lidská sexualita, láska, role rodičů při výchově a dále související principy, zásady a metody sexuální výchovy.

Poslední část mé práce bude věnována komparaci pohledů na sexuální výchovu, kde na jedné straně bude stát pohled vybraných odborníků, zaměřený na sexuální výchovu ve vzdělávacích institucích v České republice, a na straně druhé pojetí sexuální výchovy v rámci Římskokatolické církve.

Příloha diplomové práce bude mapovat situaci v České republice v době, kdy se objevily tendence ze strany Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy vytvořit komplexní metodický manuál k sexuální výchově. Jak jsem již zmínila, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vydalo *Doporučení MŠMT*, přičemž negativní ohlasy, i ze strany České biskupské konference, vzbudila v této souvislosti prezentovaná příručka pro učitele *Sexuální výchova – vybraná témata*. Následná diskuse, týkající se zmíněné příručky, stejně tak jako sexuální výchovy v České republice a její konkrétní podoby, bude tématem přílohy mé práce a důležitou ilustrací problematiky, kterou sleduji.

2. Sexuální výchova z pohledu vybraných odborníků v ČR

V této části se budu věnovat světskému pohledu na sexuální výchovu a tématům, která s ní souvisí. Nejdříve přiblížím pojem sexualita, různá pojetí a definice sexuální výchovy. Další kapitoly budou věnovány cílům, principům a metodám sexuální výchovy. Poslední kapitola této části bude mapovat historii sexuální výchovy v České republice.

2.1. Sexualita

Termín sexualita má svůj původ v latinském slově *sexus* (*secare, sectus*) - oddělit, krájet, odloučit a vztahovalo se výhradně k pohlavnosti. V současné době existují mnohé definice a úhly pohledu na pojem sexualita.¹

Malá československá encyklopedie z roku 1987 pod pojmem sexualita rozumí:

„Souhrn všech somatických i psychických složek souvisejících s rozdíly mezi pohlavími a z nich vyplývajících projevy lidského chování. Zahrnuje výběrové tendence směřující ke sblížení mezi jedinci různého pohlaví s cílem sexuálního vzrušení a ukojení. Sexualita je spojena s vývojem etických a estetických tendencí.“²

Psychologie, jak uvádí Janiš, pojem sexualita spojuje s širokou oblastí osobnosti, vztahuje k sexuálnímu chování a vymezuje následovně:

„souhrn projevů lidského chování a citění vyplývajících z tělesných a psychických rozdílů mezi pohlavími, zahrnuje rozdíly anatomické, hormonální, reprodukční, i rozdílné sociální role získané učením, též fyziologické uspokojení a psychická slast spojená se sexuálními aktivitami sblížení, vzrušení, spojení.“³

Sexualita v užším slova smyslu, dle Janíše, je vlastní všem živým organismům. Lidská sexualita je sice založena na hormonálních změnách, avšak není na nich

¹ Janiš, Sexuální výchova – včera dnes a zítra, 1

² Malá československá encyklopedie in Janiš., Sexuální výchova – včera dnes a zítra, 2

³ Hartl in Janiš., Sexuální výchova – včera dnes a zítra, 2

závislá. Je ovlivněna kulturními, sociálními a psychickými faktory. Většina odborníků se shoduje na pojmu pohlavnost jako na pojmu nadřazeném k pojmu sexualita a na jejím propojení s lidskou psychikou. Sexualita je podstatou pro pohlavní identitu, která je tvořena biologickým pohlavím, psychosociální rolí, která určuje chování dle odpovídajícího pohlaví, a sexuálním chováním.⁴

Sexualita má několik funkcí, z nichž jednou ze základních je funkce reprodukční. Dále je důležité zmínit funkci slasti, funkci komunikační nebo funkci redukování napětí. Sexuální vztahy jsou i součástí prestižního společenského postavení, úspěchu, podnikatelského úspěchu a v soucíslosti s tím, může mít sexualita i funkci prestižní.⁵

2.2. *Sexuální výchova – různá pojetí, definice, hodnoty*

Pohled na sexuální výchovu bývá ovlivněn historicky, společensky a kulturně, z čehož vyplývá, že máme možnost se setkat s různým pojetím této disciplíny a samozřejmě i odlišnými definicemi. V této kapitole se pokusím uvést některá pojetí a pojmenování pro sexuální výchovu, přičemž představím i několik definice této výchovy.

2.2.1. *Různá pojetí, složky sexuální výchovy*

Různá pojetí sexuální výchovy Janiš označuje za složky výchovy, které jsou ovlivněny historickým vývojem, společenskými cíli a souvisí tedy následně i s konkrétním obsahem dané výchovy. Janiš dále uvádí dva modely složek výchovy, z nichž první je stupňovitý, kde autor zmiňuje posun od „pohlavní výchovy“ přes „sexuální výchovu“, „výchovu k partnerství“, „výchovu k manželství a rodičovství“ k „výchově rodinné“ a současně zmiňuje svůj

⁴ Janiš, *Sexuální výchova – včera, dnes a zítra*, 2-3

⁵ Janiš, *Sexuální výchova – včera, dnes a zítra*, 3

předpoklad vzniku kvalitativně vyšší fáze. Horizontální model vnímá složky výchovy jako vzájemně se prostupující systémy.⁶

Nyní bych ráda ve stručnosti jednotlivé složky výchovy představila. „Pohlavní výchova“ se orientuje na biologickou podstatu sexuality, na pochopení medicínské stránky. "Výchova k partnerství" je složkou, která má vzdělat člověka v oblasti vztahů, zejména mezi mužem a ženou, jedná se o fázi, po níž by měla následovat „výchova k manželství“. Cílem „výchovy k rodičovství“ je příprava na převzetí role rodič, avšak tato výchova bohužel rozvíjí jedince v oblastech, které jsou lidské sexualitě vzdálené a při její realizaci byly zaznamenány negativní společenské trendy, např. vzrostl počet svobodných matek a manželství, která byla uzavírána z důvodu těhotenství partnerky. Koncem 80.let se prosadilo označení „Výchova k plánování života“. Obsah se nesoustředil pouze na rodičovství, ale rozšířil se na výchovu k odpovědnosti. Janiš „rodinnou výchovu“ vnímá v pěti smyslech.⁷

1. Rodinná výchova v nejužším slova smyslu je realizovaná v konkrétní rodině, kde se uplatňuje zpětná vazba, neoptimálnější postupy a metody. Důležitou roli hrají rodiče, kteří ovlivňují u jedince vzorce chování a systém hodnot.⁸

2. Výchova zaměřující se na přípravu dospívajících, kteří mají převzít některou roli v životě rodiny.⁹

3. Janiš, v reakci na R.Uzla, uvádí čtyři krajní pojetí rodinné výchovy dle I.Kozakiewiczze.

„Populační výchova“ klade důraz na regulaci rozmnožování, tudíž na antikoncepci a zodpovědnost za demografickou explozi. Toto pojetí by se dalo přirovnat k „pohlavní výchově“ nebo k „výchově k odpovědnému rodičovství“.¹⁰

⁶ Janiš, Sexuální výchova – včera, dnes a zítra, 12-13

⁷ Janiš, Sexuální výchova – včera, dnes a zítra, 13-19

⁸ Janiš, Sexuální výchova – včera, dnes a zítra, 19

⁹ Janiš, Sexuální výchova – včera, dnes a zítra, 19

Druhým krajním pojetím je „sexuální výchova“, která klade důraz na přípravu k sexuálnímu životu jedince. Tématem je tedy například antikoncepce, pohlavně přenosné nemoci, přičemž se řeší i otázky psychologické, psychosexuální a sociální ve vztahu k vlastnímu sexuálnímu životu. Tento typ je v současné době nástrojem prevence přenosu HIV/AIDS. V našich podmínkách můžeme najít podobnost ve „výchově k rodičovství“ nebo „výchově k partnerství“.¹¹

Ráda bych zde upozornila, že v mé práci pojem „sexuální výchova“ nemá pouze výše uvedený smysl, ale zahrnuje veškerá témata, která s ní souvisí.

Termín „výchova k mezilidským vztahům a komunikaci“ používají některé severské země (Dánsko, Finsko), ale také Velká Británie. Tato výchova se zabývá kulturními, sociálními a psychologickými aspekty lidského partnerství, vytváří žebříček etických hodnot a učí mládež komunikovat.¹²

„Rodinná výchova“ je termín charakteristický pro bývalé socialistické země, ale také pro jihoevropské země s latinskou kulturou (Itálie, Portugalsko). Základní hodnotou je zde rodičovství, což je i cíl každého lidského jedince, proto je kladen důraz na kultivaci budoucího manželského a rodinného života.¹³

4. Rodinná výchova může být vnímána jako jedna z forem výchovy školní docházky, jak uvádí V.Jůva, kdy *„dochází k rozpadu základních institucionálních výchovných vlivů na školní výchovu (realizovanou školou, tzn. výchovu veřejnou a mimoškolní výchovu) a sebevýchovu (realizovanou institucí rodiny).“*¹⁴

¹⁰ Janiš, Sexuální výchova – včera, dnes a zítra, 20

¹¹ Janiš, Sexuální výchova – včera, dnes a zítra, 20

¹² Uzel, 21

¹³ Uzel, 21

¹⁴ Janiš, Sexuální výchova – včera, dnes a zítra, 21

5. Rodinnou výchovu můžeme vnímat ve smyslu vyučovacího předmětu, kdy je takto označen povinný vyučovací předmět, jenž je součástí učebního plánu pro základní školy.¹⁵

2.2.2. *Definice*

Jak jsem již zmínila, napříč odborníky v České republice, můžeme nalézt mnohé definice sexuální výchovy, které souvisí především s profesním zaměřením daného autora. V reakci na doporučení paní Prouzové ze SPRSV, bych se věnovala zejména definicím V. Täubnera, Světové zdravotnické organizace a Mezinárodní federace plánovaného rodičovství.

V. Täubner se společně s K. Janišem pokusili o co nejširší pojetí sexuální výchovy:

„Sexuální výchova vychází z přirozené potřeby lidské sexuality po uspokojení v intencích společensky žádoucího sexuálního chování, zejména k příslušníkům opačného pohlaví, při respektování a využívání celistvé a celoživotní výchovy člověka. Sexuální výchova pak představuje organickou součást celého systému výchovy.“¹⁶

V. Täubner představuje pohled na sexuální výchovu jako na předmět sexuální pedagogiky.

„Sexuální výchova je formativní, plánovaná a dlouhodobou cílevědomou činností, kterou aplikuje vychovatel (učitel, rodič, vychovatel atd.) na svého žáka (dítě, vychovanec atd.). V obecném pojetí je součástí obecného projektu výchovy a také se podílí na jeho ideálním cíli. Sexuální výchova je určena pro celoživotní, subjektivní a společenskou praxi dětí, mládeže a dospělých.“¹⁷

Dle Täubnera, vytváří sexuální výchova vědomosti a postoje k sexualitě a kultivuje sexuální chování. V užším slova smyslu jde o chování, které souvisí s reprodukčním chováním a sexualitou. V širším slova smyslu se jedná o chování

¹⁵ Janiš, Sexuální výchova – včera, dnes a zítra, 21

¹⁶ Janiš, Sexuální výchova – vybrané otázky, 43

¹⁷ Täubner, 166

týkající se mezilidských vztahů, ochrany zdraví, mezilidské komunikace, tvorby mravních hodnot a norem, chování v partnerství, manželství a rodičovství.¹⁸

V *Doporučení MŠMT* představuje sexuální výchova: „*dlouhodobé, záměrné, cílevědomé a systematické působení na žáka, které ovlivňuje formování jeho osobnosti v otázkách rodiny a lidské sexuality.*“¹⁹

Světová zdravotnická organizace (WHO) vypracovala vlastní charakteristiku sexuální výchovy, která může být vodítkem při jejím vlastním vymezení:

*„Podstatu a cíle sexuální výchovy tvoří vše, co přispívá k výchově celistvé osobnosti, schopné poznávat a chápat sociální, mravní, psychologické a fyziologické zvláštnosti jedinců podle pohlaví a díky tomu zformovat optimální mezilidské vztahy s lidmi svého i opačného pohlaví.“*²⁰

Mezinárodní federace plánovaného rodičovství (IPPF) zaujala k sexuální výchově obdobný postoj jako WHO:

*„Hlavním cílem školní výchovy je připravit mladé lidi pro život v dospělosti a pro jejich role ve společnosti. Jestliže sexualita, manželství a rodinný život jsou důležitým prvkem v životě většiny obyvatelstva, potom zcela jistě je logickou a nutnou povinností školy připravit mladé lidi i pro tuto oblast. Sexuální výchova musí být pokládána za jednu část celkové školní výchovy, která zprostředkovává dětem a mladým lidem informace nutné, aby byli schopné vytvořit si správný názor, úsudek i postoje.“*²¹

Všechny definice se snaží o syntézu různých směrů a přístupů, tedy o kombinaci přípravy na sexuální život s výchovou k mezilidským a rodinným vztahům. Janiš a Täubner začleňují sexuální výchovu do celého systému výchovy obecně. Přestože Täubner nahlíží na sexuální výchovu v souvislosti se sexuální pedagogikou, uvědomuje si širší souvislosti a témata, kterým by se měla věnovat. Podobný způsob o komplexní pojetí nacházíme i u *Doporučení MŠMT*. Světová zdravotnická organizace definuje sexuální výchovu velice široce a obecně.

¹⁸ Täubner, 166

¹⁹ Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy na základních školách, 3

²⁰ Uzel in Janiš, Sexuální výchova – včera, dnes a zítra, 6

²¹ Wynnyczuk in Janiš, Sexuální výchova – včera, dnes a zítra, 6

Mezinárodní federace plánovaného rodičovství zdůrazňuje důležitost sexuality, manželství a rodinného života v životě jedince a tedy nutnost aktivní účasti vzdělávacích institucí při předávání informací.

2.2.3. Sexuální výchova a hodnoty

Z hodnot a norem, které společnost uznává, se odvíjí její celkový pohled a přístup k sexuální výchově. Není možné jednoduše vyjmenovat konkrétní hodnoty, které mají být předány v rámci sexuální výchovy, neboť každá společnost může mít žebříček hodnot postavený jinak.

Již na prvních stranách *Doporučení MŠMT* je zdůrazněn etický přístup při realizaci sexuální výchovy, která je často spojena s citlivými tématy. Dále se uvádí, že je sexuální výchova: „úzce propojena s etickou výchovou, která je založena na systematickém a metodicky propracovaném osvojování sociálních dovedností žáků, především na základě modelových situací sociálního učení.“²²

Doporučení MŠMT, konkrétně část týkající se sexuální výchovy a *Rámcového vzdělávacího programu pro základní školy*, může být vodítkem pro představu o hodnotách, které mají být ve výchovném procesu předány. Nalezneme zde doporučení věnovat se mimo jiné následujícím tématům: mezilidské vztahy, základní práva dítěte, respektování sebe i druhých, úcta k člověku, rovnoprávné postavení žen a mužů, svoboda, víra a náboženství, základní lidská práva, morálka, mravnost nebo rodina.²³

Vzdělávací instituce by měly při realizaci sexuální výchovy zohlednit momentální faktory či specifika, na které je potřeba se zaměřit. Konkrétně se jedná o regionální specifika, etnická, národnostní a náboženská specifika, nárůst různých

²² Doporučení MŠMT pro realizaci sexuální výchovy na základních školách, 3

²³ Doporučení MŠMT pro realizaci sexuální výchovy na základních školách, 26-34

forem rizikového chování žáků nebo specifika daná klimatem ve škole, v třídním kolektivu.²⁴

Z výše uvedeného je zřejmé, že sexuální výchova v rámci vzdělávacích institucí musí reagovat na obecně přijatelné hodnoty ve společnosti, avšak je nutné respektovat případná specifika, například tedy hodnoty, které formují jedince v jeho rodinném prostředí, stejně tak jako hodnoty, které souvisí s jeho náboženskou či etnickou příslušností.

2.3. Cíle sexuální výchovy

V této kapitole se zaměřím na cíle sexuální výchovy. Při stanovení cílů sexuální výchovy je nutné vycházet z obecných cílů výchovy, které souvisí s představami společnosti o kvalitách člověka.²⁵

Dle Täubnera je cíl sexuální výchovy:

„odrazem stavu rozvoje a potřeb společnosti a subjektů žijících v této společnosti. Cíl sexuální výchovy je současně i historickým a filozofickosvětonázorovým fenoménem.“²⁶ Obecným cílem je: „kvalitní a zdravý život v partnerství, manželství a rodičovství, přičemž je v něm obsažena harmonie sociální, etická, psychická a biologická.“²⁷

Sexuální výchova, jak dodává Janiš, má rozvíjet osobnost jedince, obohatit ho o nezbytné informace týkající selidské sexuality a dát podnět k vytvoření společensky žádoucích postojů. Cílem je také začlenit u jedince lidskou sexualitu do jeho vlastních i společenských mravních hodnot, ovlivnit jej ke vzniku žádoucích vztahů mezi ženou a mužem. Podle Janiše a Täubnera je v nejširším slova smyslu cílem sexuální výchovy: „dosažení určité kvality v partnerských

²⁴ Doporučení MŠMT pro realizaci sexuální výchovy na základních školách, 4

²⁵ Janiš, Sexuální výchova – včera, dnes a zítra, 22 - 23

²⁶ Täubner, 166

²⁷ Täubner, 166

*vztazích a postojů k rodičovství.*²⁸ Z toho nutně vyplývá, že sexuální výchovu bychom měli vnímat jako permanentní celoživotní aktivitu.²⁹

Janiš uvádí 6 cílů sexuální výchovy na základní škole.

Sexuální výchova má za cíl rozvíjet návyky v oblasti osobní hygieny, odpovědnost za zdraví své i ostatních a informovat žáky o pohlavně přenosných nemocech a možnosti prevence.

Druhým cílem je podnícení jedince k vytvoření životních hodnot a vztahu k sexualitě, který je v souladu s normami společnosti.

Sexuální výchova má také za cíl ovlivnit vznik systému hodnot a být základem pro utváření společností uznávaného sexuálního chování, postojů a norem u jedince. Ten by se měl vlivem sexuální výchovy vyvarovat sexuálním způsobům chování a praktikám, které jsou považovány společností za deviantní a odlišují se od uznávaných norem.

Důležitý je i přístup k sexualitě jako k součásti osobnosti a udržení integrity osobnosti v období puberty prostřednictvím výchovy a vzdělání.

Pátým cílem je předat, na základě vědeckých poznatků, základy o lidské sexualitě, která má být součástí znalostí dětí v 15 letech.

Posledním cílem je, dle Janiše, ovlivnit jedince v oblasti partnerského soužití, manželství a rodičovství.

Výše uvedené cíle výchovy pokládá Janiš za důležité při stanovení ideálního profilu absolventa vzdělávací instituce, ke kterému by se výchovné působení mělo co nejvíce přiblížit.³⁰

²⁸ Janiš, Sexuální výchova – včera, dnes a zítra, 23

²⁹ Janiš, Sexuální výchova – včera, dnes a zítra, 23

³⁰ Janiš, Sexuální výchova – včera, dnes a zítra, 24

Jednotlivé dílčí cíle sexuální výchovy Täubner stanovuje dle věkové kategorie dětí či mládeže a požadovaných vědomostí, postojů a chování. Täubner považuje za dílčí cíle sexuální výchovy ve škole:

„pochopení rozmanitosti projevů sexuality a rozvoje lidské sexuality, umět se v sexualitě správně a přiměřeně vyjadřovat a překonávat škodlivá tabu, využívat všech výchovných podnětů k sexuálnímu utváření žákovy individuality, pěstovat vztah k mravním normám, k lidským hodnotám, k úctě k lidem a životu, vytvářet vztah, postoje, dovednosti pro ušlechtilé mezilidské vztahy a připravovat na život v partnerství, manželství a rodičovství, poskytovat potřebné poučení, postoje a dovednosti při ochraně před nemocemi a jinými nebezpečími, které ohrožují zdraví a život člověka (např. zneužívání alkoholu a drog, nežádoucí těhotenství, nákaza HIV, prevence sexuálního zneužívání a podobně), přistupovat s pochopením ke zvláštnostem pohlavní identity a učit děti tyto zvláštnosti respektovat, vést k vhodnému výběru uměleckých a kulturních artefaktů z oblasti sexuality a odstraňovat bariéry mezi představami a běžným životem.“³¹

Instituce mají nemalý vliv na vytváření cílů výchovy obecně. Jelikož neexistuje v současné době jiný subjekt, který by mohl sexuální výchovu garantovat, zůstává hlavní úloha právě v jejich rukou. Na tuto situaci pravděpodobně reaguje Janiš a Täubner při stanovování cílů sexuální výchovy, které těsně souvisí s prostředím vzdělávacích institucí.

2.4. Principy sexuální výchovy

Nedílnou součástí každé výchovy jsou principy, které jsou jednak výsledkem vědeckého poznání, tak společenské a historické zkušenosti. Dodržování těchto principů ve výchově je základem pro její celkovou efektivitu.³² V této části se podrobněji budu věnovat principům, které uvádí V. Täubner a J. Janiš.

Vzhledem k tomu, že je sexuální výchova výchovou specifickou, Täubner zdůrazňuje nutnost tvorby specifických principů, přičemž je nutné respektovat principy didaktické (např. princip názornosti) a mravní (např. úcta k žákovi). Dále

³¹ Täubner, 167

³² Janiš, Sexuální výchova – včera, dnes a zítra, 7

autor předkládá široký výčet principů, které by měly být při realizaci sexuální výchovy splněny:

1. „Princip spolupráce rodičů a školy“

Je nezpochybnitelné, že rodina hraje v životě člověka významnou roli při výchově obecně a tudíž i pokud se jedná o výchovu sexuální, která je různými způsoby realizována ve školách. Právě proto je spolupráce rodiny a školy velice důležitá.

2. „Princip začlenění sexuální výchovy do obecného projektu výchovy dítěte“

Sexuální výchova by měla být součástí ostatních výchovných aktivit a vyučovacích předmětů, propojena s ostatními složkami výchovy.

3. „Princip vědeckosti v sexuální výchově“

Informace, které jsou podávány, mají odpovídat současným vědeckým poznatkům a měly by být přiměřeny věku a schopnostem vyučovaného. Doporučuje se také využívat názorné a didaktické pomůcky.

4. „Princip aktuálnosti, latentnosti a projekce budoucnosti v sexuální výchově“

Tento princip upozorňuje na to, že informace, dovednosti a chování, které v rámci sexuální výchovy jedinec převezme, má umět využít v současné době i v době budoucí.

5. Princip koedukovanosti v sexuální výchově

Tento princip klade požadavek na nerozdílnost předávaných informací s ohledem na pohlaví žáků, avšak vzhledem k navození intimní atmosféry, je možnost některá témata probírat odděleně. Výcvik dovedností a mravního chování v mezilidských vztazích umožní právě koedukace. Důraz

je kladen na respektování názorů a postojů druhých, osvojení základní etiky.

6. Princip etičnosti v sexuální výchově

Etika v této oblasti znamená výchovu ke společensky přijatelnému mravnímu a sexuálnímu chování. Součástí jsou i témata mezilidských vztahů, jedná se zejména o vztahy partnerské a rodičovské. Jedinec se má učit odpovědnosti za sebe i druhé a úctě k ostatním lidem.

7. „Princip aktivity žáka a spolupráce se žákem“

Žák by se měl při sexuální výchově aktivně podílet na výchově sebe samého, přičemž učitel by měl používat aktivizační metody výuky a výchovy, díky nimž se naučené postoje a hodnoty snáze stávají součástí žákovi osobnosti.

8. „Princip komplexnosti a harmonie v sexuální výchově“

Komplexnost znamená rozvíjení všech oblastí sexuální výchovy, kdy jednotlivá témata jsou prohlubována v návaznosti na věk žáka, jeho biologické, sociální a psychické zrání.

9. „Princip osobnosti sexuálního pedagoga“

Základním předpokladem sexuální výchovy je osobnost přednášejícího. Pokud opomenou principy sexuální výchovy, kterými by se měl řídit, měl by mít odpovídající vzdělání a jeho chování, dovednosti a vlastnosti by měly korespondovat s rolí pedagoga sexuální výchovy. Vzhledem k tomu, že sexuální výchova není samostatným předmětem, ale její obsah se prolíná jinými disciplínami, je potřeba stanovit pedagoga, který bude sexuální výchovu v této formě korigovat.

10. „Princip přiměřenosti v sexuální výchově“

Je důležité, aby sexuální výchova byla přiměřená biologické, psychologické a sociální zralosti žáka. Dále se jedná o přiměřenost k sociální skupině, regionu, rodině, světovému názoru a dosavadnímu způsobu života žáků. Tento princip se projevuje zejména při užívání různých metod a prostředků k dosažení cílů sexuální výchovy.³³

Výše zmíněné principy sexuální výchovy doplňuje Janiš o Sielertovi specifické didaktické principy:

*„princip laskavosti a přátelskosti ve výuce, princip empatie a zbavování strachu, princip budování odpovědnosti a ochrany sebe i druhého, princip práva na omyl a individuální přístup a princip tolerance k právům a názorům druhého“.*³⁴

Janiš dále uvádí princip historičnosti, který odkazuje na prolínání sexuality celými dějinami lidstva a vznik koncepce sexuální výchovy ve školských institucích. Z potřeby nahlížet na sexualitu z celé řady úhlů vyplývá princip interdisciplinární. Jde o požadavek prolínání poznatků o lidské sexualitě v co největším počtu vyučovacích předmětů. Dle Janiše princip alternativy v dnešních školních podmínkách chybí.³⁵

Doporučení MŠMT předkládá Desatero realizace v sexuální výchově, které obsahuje následující body:

- spolupráce školy a rodiny,
- systémovost a provázanost sexuální výchovy s celým výchovně vzdělávacím procesem ve škole,
- vědeckost v sexuální výchově,
- princip důvěry,

³³ Täubner, 168-170

³⁴ Janiš, Sexuální výchova – včera dnes a zítra, 8-9

³⁵ Janiš, Sexuální výchova – včera dnes a zítra, 9

- koedukovanost v sexuální výchově,
- etický přístup,
- komplexnost a harmonie v sexuální výchově,
- osobnost učitele,
- přiměřenost v sexuální výchově,
- neodsuzující a citlivý postoj k sexualitě.³⁶

Při studování zdrojů, které jsem používala pro výčet Täubnerových principů sexuální výchovy, jsem narazila na zajímavost. Ve *Sborníku referátů SPRSV* z roku 2003 je uveden jako čtvrtý „Princip aktuálnosti, latentnosti a projekce budoucnosti v sexuální výchově“, který jsem i já zmínila ve své práci. Zajímavá situace nastává, když se podíváme na výčet Täubnerových principů sexuální výchovy, které uvádí Janiš ve svém referátu v rámci *Moravského regionálního kongresu 2008*, kde jako čtvrtý nacházíme „princip důvěry“, přičemž tato informace je datována k roku 1996. Mohu se domnívat, že tento princip Täubner uváděl dříve, avšak ve *Sborníku referátů SPRSV* z roku 2003 je princip důvěry již autorem obsažen v rámci principů výchovy mravní, které Täubner do svého výčtu specifických principů nezahrnuje a přidává nový „princip aktuálnosti, latentnosti a projekce budoucnosti v sexuální výchově“. Dále je možné sledovat shodnost většiny Täubnerových principů s desaterem, které uvádí *Doporučení MŠMT*. Rozdílnost se týká pouze dvou bodů. Täubner uvádí „princip aktivity žáka a spolupráce se žákem“ a „princip aktuálnosti, latentnosti a projekce budoucnosti v sexuální výchově“ na rozdíl od *Doporučení MŠMT*, které má ve výčtu „princip důvěry“ a „neodsuzující a citlivý postoj k sexualitě“.

³⁶ Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy na základních školách, 9

2.4.1. Osobnost vyučujícího pedagoga

Osobnost učitele je ve vzdělávacím procesu velice důležitým aspektem. Přestože existují obecné požadavky na osobnost učitele, vzhledem k citlivosti problematiky sexuální výchovy je důležité, aby učitel sexuální výchovy:

- byl dostatečně odborně vybavený
- průběžně se vzdělával
- byl zvláště pozitivně smýšlející, empatický a kreativní
- byl si vědom povinnosti dohlížet na žáky, zejména v případech získání podezření na spáchání sexuálně motivovaného trestného činu, atd.
- znal příslušnou legislativu
- spolupracoval s výchovným poradcem, vedením školy, speciálním pedagogem, psychologem a celým pedagogickým sborem
- měl přehled o specializovaných pracovištích
- uměl pracovat se s rodičovskou veřejností
- uměl efektivně zapojovat žáky do různých projektů a akcí
- byl si vědom etických hranic osobních výpovědí
- byl otevřený k jiným názorům na sexualitu

Ve vzdělávacích institucích má na podobu sexuální výchovy vliv nejen učitel, ale i celý pedagogický sbor, včetně ředitele školy nebo školního metodika prevence.³⁷

³⁷ Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy na základních školách, 5-6

2.5. *Metody a formy výuky sexuální výchovy*

V případě sexuální výchovy jsou užity obecně platné didaktické metody, avšak díky specifčnosti obsahu a smyslu sexuální výchovy, by měly být některé metody upřednostňovány.

Důležité jsou ty metody, pro které je typická vysoká aktivita žáka a jeho spolupráce s učitelem. Täubner představuje šest aktivizačních metod. Dialogické metody jsou založeny na slovní interakci žáka s učitelem, přičemž dialog může být veden v rámci celé třídy, skupiny nebo ve dvojici. Základem problémových metod je rozhodovací proces, kdy žák řeší stanovený problém volbou jedné z alternativ na základě svých vědomostí a zkušeností. Prostřednictvím inscenačních metod řeší žáci problém nebo konflikt tím, že sami hrají nějakou roli v navozené situaci nebo jsou aktivními pozorovateli. Čtvrtou skupinou jsou hry, které mají vysoký motivační a aktivizační účinek.³⁸

Sexuální výchova může být doplňkově realizována externím subjektem, jedná se například o besedy s odborníky. Dále je možné uskutečnit návštěvu specializovaného zařízení, nechat žáky samostatně pracovat s informacemi a v neposlední řadě je důležitá spolupráce s rodinou. Ta vychází již ze *Zákona o rodině č.94/1963 Sb.* Jak uvádí *Doporučení MŠMT*:

„Sexuální výchova v rodině začíná, z rodiny vychází a škola by měla na rodinnou výchovu navazovat, dále ji rozšiřovat a prohlubovat, neboť rodina je nejvýznamnějším zprostředkovatelem tzv. sociálního učení, díky kterému si žáci osvojují hodnoty, nory a pravidla chování.“³⁹

Z výše uvedeného je zřejmé, že existují mnohé formy a metody realizace sexuální výchovy ve vzdělávacích institucích, které může vychovatel aplikovat.

³⁸ Täubner, 178-181

³⁹ Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy na základních školách, 9

Jejich volbě musí předcházet promyšlená příprava, přičemž nezanedbatelnou roli hraje rodinné prostředí.

2.6. Historie sexuální výchovy

V této kapitole bych se ráda věnovala historickému vývoji sexuální výchovy především na našem území. Dalo by se říct, že sexuální výchova se objevuje napříč historií lidstva, avšak v různých obměnách. První konkrétnější představy spadají do druhé poloviny 19. století. Toto období rozdělím na dvě části, z nichž první mapuj období od druhé poloviny 19. století do období první světové války, následující část pak zahrnuje 20. a 30. léta minulého století.⁴⁰

2.6.1. 19. století – první světová válka

První ucelené koncepce týkající se sexuální výchovy se objevují na konci 18. století, kdy témata lidské sexuality přestávají být tabu. Počátky pohlavní výchovy nalézáme u filantropů, jako byl J. B. Bessedow, který užíval obraz rodící ženy, jejího muže a kolébky. U nás se pohlavní výchovou zabýval B. Bolzano. Pokud jde o české školství, ráda bych dále zmínila A. Pařízka, který vydal překlad díla *Praktické knihy ruční*. Tato publikace doporučuje pohlavní poučování mládeže.⁴¹

Sexuální psychopatie, originálním názvem *Psychopathia sexualit*, kterou napsal Kraft-Ebing, se stala průlomem při pohledu na lidskou sexualitu. G. A. Lindner pedagogiku sexuální včleňuje do své struktury pedagogických disciplín.⁴²

F. Neděla roku 1824 přeložil knihu J. Jaise *Věc nejdůležitější pro rodiče, školní učitele a dohlídače mládeže i také a zvláště pro duchovní pastýře*, která se věnuje otázkám onanie. Spis *Zdravověda*, jejímž autorem je S. Kodym, vychází

⁴⁰ Janiš, Příspěvek k vývoji a historii cílené sexuální výchovy, 32

⁴¹ Janiš, K historii cílené pohlavní výchovy v období první republiky

⁴² Janiš, K historii cílené pohlavní výchovy v období první republiky

roku 1853. Objevuje se zde požadavek na rozvoj tělesné výchovy, neboť za prevenci onanie je považována fyzická vyčerpanost mládeže.⁴³

Toto plodné období je vystřídáno útlumem zájmu o pohlavní otázky. Zájem mládeže o sexualitu je potlačován hrozbou přenosu pohlavních nemocí, škodlivosti onanie atd. Vlivem naturalistického hnutí z Německa a sociálních problémů (rozvrat rodin, nárůst počtu nevěstinců, prostituce, nechtěných těhotenství, atd.) se na přelomu století opět na oblast sexuální výchovy upozorňuje. Významný podíl na zvýšení zájmu společnosti o otázky týkající se lidské sexuality měly v této době ženy, zejména pak v Německu členky feministických a emancipačních hnutí. Otázky týkající se pohlavního života jsou rozebírány v odborných časopisech a vznikají první společnosti, které se věnují různým oblastem sexuálního života: Mezinárodní společnost pro sexuální výzkum (Berlín, 1913), Liga pro sexuální reformu (Berlín, 1920) Sdružení pro pohlavní hygienu (USA).⁴⁴

Na přelomu 19. a 20. století je hojně používán pojem sexuální pedagogika. Je vytvářen všeobecný tlak na školu, která by měla být garantem pohlavní výchovy, přestože panuje všeobecná shoda, že právě tato výchova má být uskutečňována především v domácím prostředí. Přes odpor laické veřejnosti se začínají ve školách předkládat žákům základní informace o biologické funkci rozmnožování, zásadách pohlavní hygieny, nebezpečí pohlavních chorob atd. Tato výchova je rozšířena o mravní dimenzi, klade důraz na výběr budoucího partnera či na pohlavní věrnost.⁴⁵

Jedno z možných řešení, jak předkládat sexuální výchovu studentům nabízí F. Náprstek:

⁴³ Janiš, K historii cílené pohlavní výchovy v období první republiky

⁴⁴ Janiš, Příspěvek k vývoji a historii cílené sexuální výchovy, 32-33

⁴⁵ Janiš, Příspěvek k vývoji a historii cílené sexuální výchovy, 33

„Základní pohlavní rozdíly i funkce mohou být objasněny dětem v době nevinnosti dětské, před 10. rokem věku, kdy z pozorování vývoje rostlin, z mechaniky přenášení pylu větrem a hmyzem, z oplozování ryb, motýlů, ptactva i zvířat stane se zřejmým, že rozmnožování života rostlinného i živočišného umožněno jest jedině tím, když dvojpólový element biologický setkává se k rozkvětu nového života.“⁴⁶

Pohlavní osvěta se na rozdíl od našeho území v jiných zemích rozvíjela rychleji. V Itálii, Jugoslávii, Polsku, Vídni, USA je na samém počátku 20. století zaváděna v různých podobách do školních osnov. U nás k tomu dochází až těsně po vzniku Československa. Průmyslová revoluce s sebou přináší migraci lidí do měst, ale i související negativní jevy, včetně jevů se sexuálním pozadím. Jedná se o prostituci, promiskuitu, šíření pohlavních chorob, které nejvíce zasahují právě mládež, jež se vzdaluje zažitým konzervativním konvencím.⁴⁷

Na výše zmíněnou situaci v Československu poukazovaly vzdělávací instituce a zdravotnictví. Jejich cílem bylo zejména omezení nárůstu osob nakažených pohlavně přenosnými chorobami, zabránění nelegálních potratů a nízkému věku prvorodiček. Jedním z řešení bylo zlepšit mravní i tělesnou výchovu mládeže prostřednictvím vzdělávacích institucí. Za účinný preventivní prostředek byla považována tělesná výchova, která měla zabránit předčasnému projevení sexuálního pudu. Téma pohlavní výchovy bylo projednáváno i na Prvním sjezdu učitelstva československého (1920).⁴⁸

2.6.2. 20. a 30. léta 19. stol.

Období první republiky je spojováno s autoritou a filozofickými názory T. G. Masaryka, který otázku pohlavní výchovy spojoval s mravní rovinou. Masaryk prosazoval jednoženství, stejně tak jako rovnost muže a ženy. Zabýval se otázkami pohlavní mravnosti a s ní související mravní nerovnosti dětí, jejíž příčinu

⁴⁶ Náprstek in Janiš, Příspěvek k vývoji a historii cílené sexuální výchovy, 33

⁴⁷ Janiš, Příspěvek k vývoji a historii cílené sexuální výchovy, 33-34

⁴⁸ Janiš, Příspěvek k vývoji a historii cílené sexuální výchovy, 34

spatřoval ve velkém počtu dětí ve třídách. Uvažoval také nad vlivem velkoměsta na dítě. Masaryk zastával kontrolu dětské zvědavosti, cílem pohlavního vývoje bylo dle něj manželství postavené na mravní čistotě.⁴⁹

Podobné názory zastával i K. Štech ve svém díle *O pohlavní výchově*. Opačné postoje prezentoval například M. Skořepa, dle nějž má pohlavní výchova trojí úkol. Měla by udělit nutné pohlavní poučení, podat dítěti informace o původu člověka a poučit jej o hygieně pohlavního života. V druhém úkolu jde o regulaci pohlavního pudu, aby se neprojevoval předčasně. Poslední cíl pohlavní výchovy je odstranit pohlavní výstřelky.⁵⁰

Významným autorem mnoha článků o pohlavní výchově byl Z. Záhoř, který publikoval od roku 1929 v časopise *Národní osvěta* rubriku zvanou *Výchova k rodičovství*. Nejvýznamnějším dílem je však jeho *Koncepce pohlavní výchovy*, ve které se snaží nastínit její konkrétní realizaci s ohledem na všechny vrstvy obyvatelstva tak, aby zaujal všechny cílové skupiny – mládež a dorost, rodiče, všeobecnou veřejnost i učitele. Pro každou cílovou skupinu na počátku 30. let vydal postupně několik i specificky věkově zaměřených knih.⁵¹

Tehdejší pedagogové se zasloužili o jednu z hlavních zásad pohlavní výchovy. Jednalo se o oddálení uvědomování si vlastní sexuality, s čímž souvisí téma sebeuspokojování. Některé z vydávaných publikací měly odstrašující obsah, mnozí lékaři, moralisté, ale i pedagogové mládež odrazovali právě od onanie, která byla potlačována ještě v roce 1925. Existovaly různé i drastické prostředky pro zabránění či potírání onanie u dospívajících, jako například vodolécba či operativní zákroky. Na druhou stranu současně v této době dochází v pedagogické

⁴⁹ Janiš, Příspěvek k vývoji a historii cílené sexuální výchovy, 35

⁵⁰ Janiš, K historii cílené pohlavní výchovy v období první republiky

⁵¹ Janiš, K historii cílené pohlavní výchovy v období první republiky

oblasti k posunu kupředu, zejména pokud jde o názor vyučovat pohlavní výchovu individuálním způsobem, tedy v menších skupinách. Nemohu opomenout ani vliv katolické církve v tomto období. K. Štech uvádí, že:

“cílem pohlavní výchovy je manželství. Úkolem pohlavní výchovy je vést k cíli, k němuž lidstvo směřuje, a to k čistému jednomužství a jednoženství, nebo-li jediné přirozené formě pohlavních styků, které je podmíněno pohlavní abstinencí před sňatkem.”⁵²

Pokud se zaměříme na oblast lékařství, zde se objevuje nový vědní obor – sexuologie, s níž je spojena i sexuální psychologie. Československo se stalo členem mezinárodního seskupení *Světová liga pro sexuální reformu*, které vzniklo roku 1928. Téhož roku je na kongresu v Kodani přijato deset bodů o sexuální výchově, jež zdůrazňují plánovitou a cílevědomou sexuální výchovu a osvětu, která byla hlavním cílem v období mezi světovými válkami. V 30. letech dochází k otevření diskusních témat týkajících se lidské sexuality, objevuje se komerční sex nebo erotická literatura, ale také odborné studie.⁵³

2.6.3. 1939 -1968

V období okupace zanikly téměř veškeré aktivity týkající se sexuální problematiky. Až poválečném období přináší opětovný zájem o oblast lidské sexuality. Ve školách se sice mění osnovy, lidská sexualita je sice probírána v rámci přírodopisu, ale jedná se pouze o témata spojitelná s biologií člověka. Objevujeme zde tendence sexuální výchovu ponechat na lékařích a jiných odbornících, kteří jsou do škol hojně zvaní.⁵⁴

V 50. let KSČ upozorňuje na potřebu zlepšit nejen mravní výchovu ve školních zařízeních, ale věnovat pozornost i otázkám sexuální výchovy mládeže. Jako reakci na časté interrupce a nárůst rozvodovosti se o konkrétnější začlenění

⁵² Janiš, K historii cílené pohlavní výchovy v období první republiky

⁵³ Janiš, K historii cílené pohlavní výchovy v období první republiky

⁵⁴ Janiš, Příspěvek k vývoji a historii cílené sexuální výchovy, 37

výchovy k rodičovství zasluhuje Ministerstvo školství a kultury. Je doporučeno konzultovat témata pohlavní výchovy a rodičovství i s rodiči, pořádání besed zvláště s dívkami a chlapci, do osnov se začleňují otázky týkající se pohlavního dospívání mládeže a v rámci praktického vyučování pro dívky je vyčleněno několik hodin týkajících se péče o dítě.⁵⁵

Na počátku 60. let se objevuje předmět biologie dítěte a školní hygiena v pedagogických zařízeních a současně je pro budoucí učitele začleněn předmět, který je má seznámit s metodickými postupy při výkladu sexuální tematiky žákům na základních školách. Přes všechna doporučení a snahy stále chybí ucelená koncepce výuky sexuální výchovy.⁵⁶

2.6.4. 1969 - 1989

Na konci 60. let odborníci upozorňují na zanedbanou oblast výchovy mládeže, na sexuální výchovu, a je zavedena *Koncepce výchovy k rodičovství na základních školách*, která se věnuje různým věkovým skupinám posluchačů. V 70. letech se objevují dokumenty, týkající se výuky témat souvisejících s manželstvím a rodičovstvím na základních a středních školách. Jedná se o *Koncepci výchovy k rodičovství na ZDŠ (1970)*, *Metodický návod k výchově k rodičovství na ZDŠ (1972)*, *Zásady o výchově k rodičovství, zpracována pro všechny typy středních škol (1974)*.⁵⁷

Ministerstvo školství v roce 1984 vydává dokument *Zásady a obsahové zaměření výchovy k rodičovství pro střední školy*, který měl garantovat výchovnou práci školy ve zmíněné oblasti. V této době je přeceňován význam školských zařízení a role rodiny je opomíjena. Výzkumy zmíněného období ukázaly

⁵⁵ Janiš, Příspěvek k vývoji a historii cílené sexuální výchovy, 37-38

⁵⁶ Janiš, Příspěvek k vývoji a historii cílené sexuální výchovy, 38-39

⁵⁷ Janiš, Příspěvek k vývoji a historii cílené sexuální výchovy, 39-40

nepřipravenost mládeže na manželství a rodičovství, zejména šlo o nezralost a nerozvinutí mravních norem. Objevují se snahy vyřešit situaci na základě vládou vydaných usnesení a dokumentů, které však byly těžko realizovatelné a nikdy se zcela nevedly do praxe. Jedním z důvodů byl nejednotný pohled na sexuální výchovu a její obsah z řad odborníků různých profesí. Lékaři se věnovali zejména reprodukční stránce věci, pedagogové a psychologové vnímali zejména sociální a etické aspekty. Na konci 80. let přicházejí do škol nařízení o nutnosti informovat studenty zejména o nemoci AIDS, jejích následcích a prevenci. V tomto období dochází sice ke zvýšení informovanosti v oblasti sexuality, avšak nemění se nic na zvyšování počtu interrupcí, rozvodovosti či promiskuity.⁵⁸

2.6.5. 1989 - současnost

Jak jsem již zmínila na konci předešlé kapitoly, konec 80. let přináší změnu klimatu, zejména pokud jde o otevření do té doby tabuizovaných témat z oblasti lidské sexuality.

Po roce 1989 vzniká mnoho reforem a novel v oblasti školství, z nichž za nejdůležitější považují zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Ten přinesl kromě širšího zapojení veřejnosti, rozšíření práv a povinností dětí, žáků a studentů, vzniku školské rady také kurikulární reformu. Jsou zavedeny kurikulární dokumenty na úrovni státní (RVP - rámcové vzdělávací programy) a školní (ŠVP - školní vzdělávací programy). Stát rámcovými programy garantuje žákům získání plnohodnotného vzdělání ve všech vyučovaných oblastech a oborech, tedy i v sexuální výchově v rámci předškolního vzdělávání, základního vzdělávání, gymnázií, středních odborných škol a v neposlední řadě v ostatních vzdělávacích institucích, jako jsou například umělecké či jazykové školy. Sexuální výchova se

⁵⁸ Janiš, Příspěvek k vývoji a historii cílené sexuální výchovy, 41-42

nevyučuje jako samostatný předmět, ale je součástí několika vyučovacích předmětů.⁵⁹

Roku 2010 MŠMT vydává *Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy v základních školách*, o němž jsem se již zmínila v předešlých kapitolách. Tento dokument reaguje na potřebu komplexní realizace sexuální výchovy na základních školách. Je věnován pojetí sexuální výchovy, školním dokumentům, zejména Rámcovým vzdělávacím programům, podmínkám sexuální výchovy, jejím formám a metodám.

Sexuální výchova ve vzdělávacích institucích prošla různými fázemi, přičemž její podoba byla ovlivněna historickým a společenským vývojem. Názory na sexuální výchovy v České republice nejsou jednotné, její konkrétní podoba není stabilní a je tedy možné předpokládat, že se bude časem dál vyvíjet a formovat v reakci na názory, požadavky a reakce odborné i laické veřejnosti.

⁵⁹ Zpráva o vývoji českého školství od listopadu 1989

3. Římskokatolická církev a sexuální výchova

V této části diplomové práce se budu zabývat pohledem Římskokatolické církve na sexuální výchovu. Významným, avšak ne jediným, zdrojem informací proto pro mě bude dokument *Lidská sexualita: Pravda a význam*, který byl vydán Papežskou radou pro rodinu roku 1995 a u nás schválen Českou biskupskou konferencí roku 2000. Pokud chceme pochopit postoj této církve k sexuální výchově, musíme vycházet z jejího pohledu na lidskou sexualitu a z hodnot, které uznává. Tématem této části dále bude role rodičů v sexuální výchově, její principy, zásady a metody, které jsou Římskokatolickou církví schváleny a doporučovány.

3.1. *Lidská sexualita a hodnoty*

Dokument *Lidská sexualita: Pravda a význam* se ve svých úvodních kapitolách zabývá tématem lidské sexuality. Pro Římskokatolickou církev není sexualita něco pouze biologického, ale je vnitřní podstatou člověka. Člověk je Bohem povolán k lásce a darování sebe sama v jeho tělesné a duchovní jednotě. Sexualita je považována za základní složku osobnosti, formu jejího projevení se, cítění a vyjádření lásky. Je to boží dar, jímž byl člověk povolán k životu. Vnitřním cílem sexuality je láska.⁶⁰

Římskokatolická církev vychází ve svém pohledu na otázky sexuality z teze, že člověk byl stvořen jako obraz Boží, aby miloval lidi a Boha. Lidská sexualita není touhou člověka po uspokojení, ale je považována za součást přirozeného poslání člověka k lásce, jeho osobní odevzdání, sebeobětování, darováním sebe sama.⁶¹

K otázkám manželské lásky se dokument *Pravda a význam* vyjadřuje následovně:

⁶⁰ Lidská sexualita: Pravda a význam, 6-10

⁶¹ Lidská sexualita: Pravda a význam, 14-15

„Láska prožívaná v manželství zahrnuje a překračuje přátelství a uskutečňuje se mezi mužem a ženou, kteří se sobě navzájem bezvýhradně darují v úplnosti svého mužství a ženství a manželskou smlouvou zakládají společenství osob, které Bůh zamýšlel pro početí, zrození a další rozvoj lidského života. Této manželské lásce, a pouze jí, patří pohlavní darování se, které se uskutečňuje opravdu lidským způsobem jenom tenkrát, když je 'integrální součástí' lásky, k jaké se muž a žena navzájem až do smrti bezvýhradně zavazují.“⁶²

S manželstvím souvisí i otevření se životu, tedy: *„když se manželé navzájem sobě darují, vydávají ze sebe novou skutečnost – dítě, živý obraz své lásky, trvalé znamení svého manželského společenství, živou a nerozlučnou jednotu svého otcovství a mateřství.“⁶³*

Důležitým aspektem pravé lásky je cudnost a sebeovládání. Člověk nemůže odevzdat sám sebe druhému, pokud není sám sobě pánem, ale otrokem svých pudů. Proto není čistota považována za potlačování, ale osvobození. Lidská přirozenost je však oslabená dědičným hřichem, že je nutné ctnost čistoty nacvičovat, případně vybojovat, pokud člověk žije v prostředí, které cudnost a čistotu nechápe, vysmívá se jí.⁶⁴

Pro Římskokatolickou církev je tedy sexualita božím darem, složkou člověka, jejímž cílem je láska, jako jedna ze základních hodnot. Sebedarování, láska a pohlavní styk je spjat s manželstvím a vznikem nového života, tedy podílením se na božím poslání. Pohlavní styk dvou lidí má vyjádřit jejich nejužší spojení, jejich lásku a odevzdání se jeden druhému a je přípustný pouze mezi manželi, kteří se sobě až do smrti zavazují. Zajímavý je předpoklad, že právě až v manželství jsou lidé schopni tak hlubokého citu.

3.2. Sexuální pedagogika dle Hanse Rottera

Profesor morální teologie a sociologie na univerzitě v Innsbrucku Hans Rotter uvádí, že sexuální výchova je: *„...nepostradatelnou, podstatnou součástí každé*

⁶² Lidská sexualita: Pravda a význam, 12

⁶³ Lidská sexualita: Pravda a význam, 13

⁶⁴ Lidská sexualita: Pravda a význam, 14-17

výchovy.⁶⁵ Dále uvádí, že se sexuální výchova primárně děje prostřednictvím rodičů, sourozenců a blízkých lidí, kteří se stávají dítěti a mladému člověku příkladem. Přestože má škola ve výchovném procesu neopomenutelnou roli, nemá mít při sexuální výchově přednost před rodiči, učitelé nemohou předkládat dětem a mládeži informace dle svého uvážení. Škola jakožto instituce může být garantem vzdělávání v situacích, kdy rodiče při výchově selhávají.⁶⁶

Sexuální pedagogika nemá v člověku potlačovat sexuální city, ale vychovávat jej k partnerství a lásce, uschopnit mladého člověka ke komunikaci. V souvislosti s partnerstvím, mezilidskými vztahy a významem tělesnosti Rotter uvádí nutnost učít mladé lidi schopnosti intimity a odstupu. Intimita znamená schopnost vyjádřit své city k druhému i tělesně, avšak nejde o náhodné vztahy či sexuální dobrodružství, ale o déle trvající pevné vztahy, které se právě intimitou prohlubují. Schopnost odstupu má zajišťovat člověku autonomii, aby jím nemohlo být manipulováno, aby ochránil svoji intimitu a nebyl dostupný komukoli, uměl říci ne. Pocit nutnosti ochrany, pocit studu je možné výchovou zeslabit či zesílit, což může být dovedeno do extrému, jak tomu bylo například v 19. století a na počátku 20. století.⁶⁷

Věrnost je dalším předpokladem dobrého partnerského vztahu. Ve své nejsilnější podobě by slib věrnosti měl platit i do budoucna, a tím souvisí s trvalým svazkem dvou lidí, tedy s manželstvím. Právě až ve vztahu, kde nemá slib věrnosti časové omezení, má své místo pohlavní spojení.⁶⁸

Schopnost překonávat konflikty a odpouštět přispívá také ke spokojenému mezilidskému vztahu. Sexuální výchova by tedy měla mladého člověka naučit

⁶⁵ Rotter, 28

⁶⁶ Rotter, 28

⁶⁷ Rotter, 31-33

⁶⁸ Rotter, 33

vyřikávat si a zvládat konflikty v dialogu a také odpouštět, což přispěje k harmonii i v sexuální oblasti.⁶⁹

3.3. Rodiče, právo a povinnost

Vzhledem k tomu, že v předešlé kapitole Hanz Rotter, přestože neopomíná roli vzdělávacích institucí, vyzdvihuje důležitost rodičů a nejbližšího okolí dítěte při sexuální výchově a dokument *Lidská sexualita: Pravda a význam* je adresován zejména rodičům, ráda bych tuto kapitolu věnovala právě postavení rodičů ve výchovném procesu, jejich právům a povinnostem při výchově svých dětí.

V dokumentu *Gravissimum educationis (Prohlášení o křesťanské výchově)* z roku 1965 zastává Římskokatolická církev právo všech lidí bez rozdílu věku nebo rasy na výchovu, která odpovídá jejich pohlaví, kultuře, zděděným tradicím. Děti a dospívající mají právo na rozvoj tělesných, mravních i rozumových schopností. V této souvislosti je v dokumentu zmíněna i výchova pohlavní. Zásadní role ve výchovném procesu je připisována rodičům: „*Poněvadž rodiče dali dětem život, mají velmi přísnou povinnost je vychovávat. Proto mají být uznáváni za jejich první a hlavní vychovatele.*“⁷⁰ Přestože „*rodiče mají první a nezadatelnou povinnost i právo vychovávat děti,*“ jsou vychovatelé, státníci, církev a celá společnost vybízena ke spolupráci. Státu přísluší některá práva a povinnosti, k nimž patří podpora výchovy mládeže, ochrana povinností a práv rodičů a ostatních, kteří se na výchově podílejí. Ujmout se zcela výchovy může stát pouze v situaci, kdy rodiče neplní svůj úkol. Dokument *Gravissimum educationis* přikládá ve výchově zvláštní roli i církvi, která má při plnění vychovatelského

⁶⁹ Rotter, 33-34

⁷⁰ Gravissimum educationis, 7

úkolu používat vhodné prostředky, mezi nimiž je na prvním místě katechetické vyučování.⁷¹

Otázkám sexuální výchovy se věnoval i Jan Pavel II. Práva a povinnosti rodičů v oblasti sexuální výchovy podpořil takto:

„právo a povinnost rodičů na výchovu jsou podstatné, neboť jsou spojené s předáváním lidského života; že jsou neodvozené a původní ve srovnání s výchovnou úlohou jiných osob, protože mezi rodiči a dětmi je jedinečný vztah lásky; jsou nenahraditelné a nezczitelné, takže nemohou být plně přeneseny na jiné, ani si je jiní nemohou přisvojit.“⁷²

Na jeho popud byla Apoštolským stolcem vydána roku 1983 *Charter of the rights of the family*. Dle pátého článku mají rodiče, jelikož dali svým dětem život, právo být jejich prvními a hlavními vychovateli. Mají právo vychovávat děti v souladu se svými náboženskými a mravními přesvědčeními, což souvisí i se svobodným výběrem školy, případně vzdělávací instituce, kterou jejich dítě bude navštěvovat.⁷³

Povinnost otce a matky vychovávat své děti je podepřena i v dokumentu *Lidská sexualita: Pravda a význam*. Tuto povinnost a současně poslání mají plnit jak oba manželé, tak rodiče adoptivní a církve jim má být oporou.⁷⁴

Dle Římskokatolické církve mají tedy rodiče při výchově dětí, i v souvislosti se sexuální výchovou, nezastupitelnou funkci, zejména protože jsou to právě oni, kteří dali vzniknout novému životu. Právě oni mají prvotní právo děti vychovávat, což je současně jejich povinnost. Pouze v případě, kdy rodiče neplní svoji povinnost, otevírá se prostor pro jinou osobu, která by je nahradila. V ostatních případech mohou jiné osoby, instituce rodičům při výchově pouze napomáhat.

⁷¹ Gravissimum educationis, 5-9

⁷² Jan Pavel II in *Lidská sexualita: Pravda a význam*, 28

⁷³ Charter of the rights of the family

⁷⁴ *Lidská sexualita: Pravda a význam*, 27-28

3.4. Čtyři principy křesťanské sexuální výchovy

Jak jsem již zmínila v předešlých kapitolách, dle dokumentu *Lidská sexualita: Pravda a význam* je považováno rodinné prostředí za vhodné místo k sexuální výchově. Rodiče by se při zajišťování postupné sexuální výchovy měli držet čtyř principů, zásad, které souvisí s fázemi vývoje dítěte.

1. „Každé dítě je jedinečnou a neopakovatelnou osobností a musí mu být poskytnuta individuální výchova“⁷⁵

Tento požadavek reaguje na proces zrání dítěte, který je individuální. Informace by dítěti měl předávat rodič při osobním rozhovoru, který je založen na lásce a vzájemné důvěře. Doporučuje se komunikace otce se synem a matky s dcerou.⁷⁶

2. „Součástí vysvětlení musí vždy být i mravní rozměr“⁷⁷

Tento princip znamená, že z výkladu nesmí být vynechána hodnota čistoty, stejně tak jako poukázání na plán a přikázání Boží. Dítě by mělo pochopit, že je nutné odmítnout některé způsoby chování, neboť existují určitá pravidla a hranice, není možné se chovat jakkoli.⁷⁸

3. „Výchova k čistotě a vhodná poučení o lidské sexualitě musí být sdělovány v širších souvislostech výchovy k lásce“⁷⁹

Sexuální výchova mládeže nestojí pouze na předkládání informací a morálních principech, jak bylo vysvětleno výše. Je žádoucí, aby vývoj mladého člověka byl doprovázen láskou k Bohu a povědomím o povolání jeho samého ke svátosti a lásce. Děti a mladí lidé pak dokáží odolat

⁷⁵ Lidská sexualita: Pravda a Význam, 39

⁷⁶ Lidská sexualita: Pravda a Význam, 39-40

⁷⁷ Lidská sexualita: Pravda a Význam, 40

⁷⁸ Lidská sexualita: Pravda a Význam, 40-41

⁷⁹ Lidská sexualita: Pravda a Význam, 41

pokoušením a překonávat potíže prostředky, jako je ukázněnost smyslů, trénování silné vůle, vyvarování se špatných příležitostí, stud v chování i odívání, zdravé odreagování, modlitba a časté přijímání svátostí, mariánská úcta atd.⁸⁰

4. „Rodiče mají dávat toto poučení s velkou citlivostí, ale jasným a srozumitelným způsobem a ve vhodnou dobu“⁸¹

Rodiče by při poučování svých dětí měli postupovat co nejvíce taktněji, snažit se vcítit se do svého potomka a volit vhodná slova, aby jim dítě porozumělo. Důležité je i načasování, tedy zvolení pravé chvíle k rozhovoru. Nedoporučuje se předkládat dítěti informace příliš brzo, což může mít negativní účinek, avšak na druhou stranu není ani vhodné toto téma dlouho odkládat. Dítě je přirozeně zvědavé, a pokud se mu odpovědi nedostane v rodinném prostředí, je možné, že se mu jich dostane jinde.⁸²

3.4.1. Směrnice pro konkrétní vývojové fáze dítěte

Římskokatolická církev rozlišuje čtyři vývojové fáze dítěte: „léta nevinosti“, „puberta“, „dospívání“ a „dospělost“. Každá z těchto vývojových fází je v dokumentu *Lidská sexualita: Pravda a význam* podrobně popsána společně s výchovnými doporučeními, které by měly být uplatňovány. Sedmá kapitola výše zmíněného dokumentu se pak zaměřuje na konkrétní výchovné pokyny a metody.⁸³

První vývojová fáze „léta nevinosti“ je definována jako období od pátého roku života do prvních tělesných změn, které nemá být narušováno informacemi o lidské sexualitě a pohlavním životě. Výchova by měla být zaměřena k cudnosti a

⁸⁰ Lidská sexualita: Pravda a Význam, 41-43

⁸¹ Lidská sexualita: Pravda a Význam, 43

⁸² Lidská sexualita: Pravda a Význam, 43

⁸³ Lidská sexualita: pravda a význam, 44-57

ke ctnostem, jako je sebeovládání, poslušnost nebo velkorysost. Dokument také doporučuje zamezit situaci, kdy by dítě bylo zraněno skrze školu, média či vrstevníky.⁸⁴

Za problematické období je považována „puberta“, zejména vzhledem k přicházejícím fyzickým změnám, které mohou zapříčinit zmatek a neklid dítěte. Vztah mezi dítětem a rodičem by měl být otevřený a přátelský, umožňující rozhovor o lidské sexualitě. Informace by měly být podány dítěti včas, což znamená nejlépe před začátkem tohoto období, aby bylo dítě připraveno třeba i na vliv vrstevníků a okolního prostředí. Dítěti v pubertě je nutné odpovídat na otázky, které ho zajímají, touhy po sexuální zkušenosti obou pohlaví je žádoucí vysvětlit a pomoci zvládat. Dívčkám je ukazována krása mateřství, stejně tak jako význam panenství. Chlapci jsou vedeni k úctě k ženám a důležitosti lásky. Rodiče mají utvářet svědomí svých dětí a vést je k čistotě.⁸⁵

V období „dospívání“ je důležitá podpora rodičů při hledání budoucího povolání, ale také jejich vyjádření se k tématům katolické morálky. V tomto období děti hledají vlastní identitu. Námětem pro rozhovor by měla být například homosexualita, sebeuspokojování nebo manželství. V katechezi i prostřednictvím rodičovské výchovy nesmí chybět povolání k manželství, se svojí váhou a důležitostmi, jakou mu církev připisuje. Zejména rodiče se stávají vzorem chování pro své děti.⁸⁶

„Dospělost“ je vývojovou fází, která zahrnuje přípravu na manželství, ale také plnoletost nebo nástup do zaměstnání, případně na vysokou školu. Rodiče v tomto vývojovém období mají udržovat se svými dětmi dialog a přátelství.⁸⁷

⁸⁴ Lidská sexualita: pravda a význam, 44-46

⁸⁵ Lidská sexualita: pravda a význam, 47-51

⁸⁶ Lidská sexualita: pravda a význam, 51-56

⁸⁷ Lidská sexualita: pravda a význam, 56-57

Římskokatolická církev doporučuje rodičům, aby kladli při sexuální výchově důraz na individuální přístup k dítěti či mladému člověku, stejně tak jako na nutný mravní rozměr, který by sexuální výchova měla mít. Informace by měly být podávány v souvislosti s láskou, jako důležitou hodnotou ve vývoji a životě člověka. Citlivost, srozumitelnost a vhodné načasování hrají z pohledu Římskokatolické církve při sexuální výchově důležitou roli. Pokud se vrátíme k sexuální výchově ve vzdělávacích institucích, lze obtížně aplikovat takovýto individuální přístup k žákovi, který by zcela zohledňoval jak načasování, tak množství předávaných informací. Rámcové vzdělávací programy určují, co by měl znát žák konkrétního ročníku a Školní rámcové programy společně s pedagogy ovlivňují podrobnost výkladu.

3.5. Čtyři praktické zásady a metody výchovy

Vedle uvedených hodnot a výchovných principů jsou stanoveny i praktické pokyny a metody výchovy pro rodiče a vychovatele. Rodiče si při výchově mají navzájem pomáhat a sdružovat se, mají se informovat o způsobech a obsahu doplňující výchovy mimo domov a v případě nesouladu se svými zásadami mají zakročit.⁸⁸

V dokumentu *Lidská sexualita: Pravda a význam* jsou popsány čtyři zásady, které při sexuální výchově mají být dodržovány.

1. „*Lidská sexualita je posvátné tajemství, které musí být prezentováno ve shodě s věroukou a mravoukou církve a s neustálým zřetelem k následkům dědičného hříchu.*“⁸⁹

To znamená, že má být kladen důraz na lásku a úctu k odlišnosti ženy a muže. Dědičný hřích, který se projevuje lidskou slabostí, vede člověka

⁸⁸ Lidská sexualita: Pravda a význam, 58-59

⁸⁹ Lidská sexualita: Pravda a význam, 60

k hříchu a pokušení. Toho se má člověk vyvarovat prostřednictvím svědomí, které je nutno vychovávat.⁹⁰

2. *„Dětem a mladistvým směji být předkládány pouze informace odpovídající aktuální fázi jejich individuálního vývoje.“⁹¹*

Vývojové fáze, které jsem již popisovala v předešlé kapitole, by měli rodiče rozpoznat a být citliví k problémům, které jsou pro konkrétní fáze typické.⁹²

3. *„Dětem nebo mladistvým kteréhokoli věku nesmí být předkládán žádný materiál erotické povahy, ani individuálně ani ve skupině.“⁹³*

Materiály, které se při výchově o lidské sexualitě používají, nesmí ohrozit křesťanskou čistotu, a předkládané informace mají být pozitivní, rozumné, jasné a taktní. Například grafická znázornění nebo filmové scény znázorňující porod dítěte, musí být podávány dívkám postupně, aby u nich nevznikl strach z plození.⁹⁴

4. *„Nikdo nesmí být vyzýván, tím méně zavazován, aby jednal jakýmkoliv způsobem, který by objektivně mohl urážet slušnost nebo který by subjektivně mohl zranit jeho jemnocit nebo smysl pro soukromí.“⁹⁵*

To znamená, že se máme k dítěti chovat ohleduplně zejména při aktivitách spojených se sexuální výchovou, přičemž některé metody jsou vyloženě striktně odmítány. Jedná se o předvádění či naznačování skutečností z erotické oblasti, tvorba tabulek, obrazů s touto tematikou, požadování

⁹⁰ Lidská sexualita: Pravda a význam, 60-61

⁹¹ Lidská sexualita: Pravda a význam, 61

⁹² Lidská sexualita: Pravda a význam, 61

⁹³ Lidská sexualita: Pravda a význam, 61

⁹⁴ Lidská sexualita: Pravda a význam, 61-62

⁹⁵ Lidská sexualita: Pravda a význam, 62

osobních informací od dětí nebo ústní a písemné zkoušení z témat, která se týkají pohlavní výchovy.⁹⁶

Římskokatolická církev předkládá rodičům různé metody, které jsou vhodné při sexuální výchově. Jednou z hlavních metod se stává osobní rozhovor, který plně respektuje celou osobnost dítěte, jakožto i vývojovou fázi, ve které se právě nachází. Dále se mohou rodiče inspirovat literaturou, která je doporučena církevními autoritami. Stejně tak se mohou společně s dětmi účastnit shromáždění, které vedou zkušené a důvěryhodné osoby, jako například kněží, lékaři, vychovatelé. Sami rodiče se mají vzdělávat v oblasti sexuální výchovy, v rámci katechetické přípravy dospělých, v otázkách pravdy o lásce. Výsledkem má být pochopení manželského společenství, ale také schopnost komunikovat s vlastními dětmi. Rodiče mají být ostražití v případech, kdy je dítěti zprostředkována výchova, která odporuje křesťanské morálce. Jedná se o takový způsob sekulární výchovy, který je zaměřen proti plození, kdy je Bůh odsunut na okraj a narození dítěte se stává hrozbou, s čímž souvisí antikoncepce, sterilizace nebo uměle ukončené těhotenství. Dále je nutné odmítnout sexuální výchovu dětí, kde je graficky znázorněn intimní pohlavní styk nebo se poskytuje výchova k bezpečnému sexu. Jediná bezpečná výchova chrání před nákazou pohlavními nemocemi je dle Římskokatolické církve spojena se zdrženlivostí mimo manželství a věrností. Rodiče musí být obezřetní i v případech, kdy je sexuální výchova součástí vícera předmětů vzdělávacích institucí. V takovém případě je však mnohem náročnější kontrolovat obsah, který je dítěti předkládán. Všechny metody sexuálního poučování mají být posuzovány ve světle mravních norem a zásad církve.⁹⁷

⁹⁶ Lidská sexualita: Pravda a význam, 62

⁹⁷ Lidská sexualita: Pravda a význam, 62-67

Výše uvedené zásady a metody doporučené Římskokatolickou církví se mohou dostat do středu s metodami či literaturou, která je používána při sexuální výchově na našich školách a v jiných vzdělávacích institucích. Příkladem by mohla být již dříve zmíněná publikace *Sexuální výchova – vybraná témata, Výchova ke zdraví, Příručka pro učitele*, kterou vydalo v dubnu 2010 Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. Ráda bych upozornila, že právě některá témata, hry, metody práce s dětmi, uvedené v publikaci, nejsou ve shodě s výše zmíněnými zásadami, a to je jeden z důvodů negativního postoje nejen Římskokatolické církve k této příručce.

4. Komparace – porovnání vědecko-odborného pohledu na sexuální výchovu zejména v rámci vzdělávacích institucí v České republice s pohledem Římskokatolické církve

Již v předešlých kapitolách jsem naznačila podobnosti mezi názory a postoji odborníků z řad různých profesí na témata související se sexuální výchovou a pohledem Římskokatolické církve. Sexuální výchova v České republice je součástí různých předmětů, v rámci nichž je obecně charakterizována prostřednictvím Rámcových vzdělávacích programů, které jsou pouze vodítkem pro konkrétní vzdělávací zařízení. Pro porovnání budu vycházet zejména z názorů a publikací odborníků, kteří se touto problematikou v souvislosti se vzdělávacími institucemi zabývají, stejně tak jako z *Doporučení MŠMT*.

V této části bych se ráda věnovala konkrétnějšímu a podrobnějšímu porovnání obou stran. Významné pro mě budou jak shodné či podobné názory, tak protichůdné body a jejich důvody. Budu se zabývat pohledem na lidskou sexualitu, pojetím sexuální výchovy, cíli, které jsou pro danou stranu důležité a z nichž vychází při mém pohledu na sexuální výchovu a příbuzná témata. Součástí komparace bude i porovnání principů a metod sexuální výchovy dle odborníků s principy a metodami Římskokatolické sexuální výchovy. V posledních kapitolách porovnám pohledy na sexuální výchovu v souvislosti s vývojovými fázemi dítěte a metody, které jsou v rámci této výchovy doporučovány.

4.1. *Sexualita*

Různé přístupy k sexuální výchově se odvíjejí již od pojetí pojmu sexualita. Jak jsem již uvedla v první kapitole mé práce, sexualitou se zabývali různí odborníci. Psychologický pohled dle Janiše klade důraz na osobnost člověka, jeho chování a

cítění, které plyne z tělesných a psychických rozdílů mezi pohlavími a souvisí s fyziologickým uspokojením a psychickou slastí.⁹⁸ Janiš dále uvádí, že je sexualita založena na hormonálních změnách, ale není na nich závislá a poukazuje na vliv kulturních, psychických a sociálních faktorů. Odborníci se shodnou na propojení sexuality s lidskou psychikou.⁹⁹

Římskokatolická církev se otázce lidské sexuality věnuje v úvodních kapitolách dokumentu *Lidská sexualita: Pravda a význam*. Vychází zde z předpokladu, že byl člověk stvořen jako obraz Boží, aby miloval Boha a lidi. Sexualita není něco pouze biologického, není to touha po uspokojení, ale je považována za dar, součást poslání člověka k lásce, jeho základní složku osobnosti.¹⁰⁰

Z výše uvedeného je rozeznatelný rozdíl i propojení obou pohledů. Římskokatolický pohled zdůrazňuje původ sexuality, jakožto božího daru a jeho zásadního vlivu na poslání člověka k lásce. Odborníci vnímají sexualitu v souvislosti s psychickou slastí, lidským chováním, vlivem hormonů, kulturními či sociálními faktory, které člověka ovlivňují. Pokud opomenou psychologický pohled, obě strany odmítají, že by byla sexualita založena pouze na biologických a hormonálních aspektech, stejně tak ji obě považují za nedílnou součást lidské osobnosti.

4.2. Pojetí sexuální výchovy

Na sexuální výchovu se dá nahlížet z mnoha různých úhlů, které se liší jak názvem, tak zaměřením.

Janiš různá pojetí sexuální výchovy označuje za její složky, které jsou zaměřené na určitou oblast, mají konkrétní cíl. Výchova může být soustředěna na

⁹⁸ Hartl in Janiš., *Sexuální výchova – včera, dnes a zítra*, 2

⁹⁹ Janiš, *Sexuální výchova – včera, dnes a zítra*, 2-3

¹⁰⁰ *Lidská sexualita: pravda a význam*, 6-10

biologickou podstatu lidské sexuality, oblast vztahovou nebo zvládání manželství a role rodiče. „Rodinná výchova“ může klást důraz na regulaci rozmnožování, přípravu k sexuálnímu životu, výchovu k mezilidským vztahům a komunikaci nebo rodičovství, což je případ většiny bývalých komunistických zemí.¹⁰¹

Sexuální výchova může být posuzována z mnoha hledisek, tedy i z hlediska náboženského, což je případ pohledu Římskokatolické církve. Ta klade důraz na zapojení svých hodnot a norem do výchovného procesu.

Různé zaměření a specifická sexuální výchovy nemusí znamenat, že se jednotlivá pojetí odlišují zcela ve všech směrech, cílech a principech.

4.3. Hodnoty v sexuální výchově

Pokud jde o hodnoty v rámci sexuální výchovy, jedním z Janišových cílů výchovy je právě vedení jedince k vytvoření životních hodnot, které jsou v souladu s normami společnosti. Dle vzniklého systému hodnot, by se měl jedinec chovat. To znamená přizpůsobovat své jednání uznávaným normám a postojům v dané společnosti, přičemž by se měl vyvarovat chování, které je považováno za deviantní.¹⁰²

V *Doporučení MŠMT* nalezneme část, která se týká témat, jenž mají být v souvislosti se sexuální výchovou prezentována. Zde se odrážejí konkrétní hodnoty společnosti. Jedná se o mezilidské vztahy, základní práva dítěte, respektování sebe i druhých, úcta k člověku, rovnoprávné postavení žen a mužů, svobodu, víru a náboženství, základní lidská práva, morálku, mravnost nebo rodinu.¹⁰³

¹⁰¹ Janiš, Sexuální výchova – včera, dnes a zítra, 12-21

¹⁰² Janiš, Sexuální výchova – včera, dnes a zítra, 23

¹⁰³ Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy na základních školách, 26-34

Dle dokumentu Římskokatolické církve *Lidská sexualita: Pravda a význam*, má sama lidská sexualita hodnotu, neboť je darem od Boha. Základní hodnotou pro sexuální výchovu je láska, která je dále spojována s pojmy partnerství, sebedarování, považování druhého za dobro, učení se dobru, osvobození se od sobectví.¹⁰⁴ Dalšími důležitými hodnotami jsou intimita a věrnost.¹⁰⁵

Je zřejmé, že přiblížit mladému člověku prostřednictvím vzdělávání hodnoty, které uznává daná společnost či skupina, požadují obě strany. Římskokatolická církev jako základní hodnotu vidí lásku, s níž souvisí i hodnoty jiné, jako například partnerství, sebedarování, dobro a čistota. V této souvislosti vidím podobnost s hodnotami, které uvádí *Doporučení MŠMT – mezilidské vztahy, rodina*. Zajímavý je i požadavek věnovat se tématům víry a náboženství. Hodnoty společnosti, které mají být předkládány v rámci vzdělávacích institucí, jsou odvozeny zejména z lidských práv, avšak Římskokatolická církev klade větší důraz na hodnotu lásky, intimity, věrnosti a čistoty.

4.4. Cíle sexuální výchovy

V této kapitole bych ráda porovнала cíle sexuální výchovy ve vzdělávacích zařízeních s Římskokatolickým požadavkem na účel a záměr této výchovy.

Dle Täubnera je cílem sexuální výchovy kvalitní a zdravý život v partnerství, manželství a rodičovství, přičemž je důležitý soulad na úrovni sociální, psychické, etické a biologické.¹⁰⁶ Janiš dodává, že má tato výchova jedince rozvíjet, poskytovat mu informace o lidské sexualitě, která má být začleněna do jeho hodnot. Janiš dále uvádí šest cílů sexuální výchovy na základní škole, které zahrnují například osobní hygienu, odpovědnost za zdraví, vytvoření životních

¹⁰⁴ *Lidská sexualita: pravda a význam*, 6-8

¹⁰⁵ Rotter, 31-33

¹⁰⁶ Täubner, 166

hodnot a vztahu k sexualitě, vznik systému hodnot, který by ovlivnil sexuální chování a jednání jedince nebo ovlivnění jedinců v oblasti partnerského soužití, manželství a rodičovství.¹⁰⁷ Dílčí cíle jsou dle Täubnera stanoveny v návaznosti na věku dítěte a zahrnují například pěstování vztahu k mravním hodnotám, lidským hodnotám, lidem a životu. Mohou se dále týkat přípravy na partnerství nebo předání dovedností, které jedince ochrání před nemocemi.¹⁰⁸

Dle Hanse Rottera je záměrem sexuální výchovy poučit a vzdělat mladé lidi v oblastech, které souvisejí s partnerstvím a láskou, uschopnit je ke vzájemné komunikaci a vysvětlit hodnotu intimity a odstupu. Tyto dva aspekty souvisí se vznikem trvalých pevných citů a současně nás chrání proti manipulaci ze strany druhé osoby. Předpokladem dobrého partnerství je i rozvíjení pocitu ochrany, věrnosti a schopnosti překonávání konfliktů.¹⁰⁹ Dle dokumentu *Lidská sexualita: Pravda a význam* má sexuální výchova předávat informace dítěti v souvislosti s výchovou k lásce. Jedná se o lásku k Bohu, povolání člověka ke svátosti a lásce.¹¹⁰

Porovnáním cílů sexuální výchovy jsem zjistila, že oba pohledy se shodují v nejobecnějším cíli této výchovy. Jedná se o požadavek dosažení kvalitních vztahů a partnerství, s čímž dále souvisí schopnost komunikace mladých lidí mezi sebou, odpovědnost za sebe i druhé. Rozdíly v cílech nejsou značné, avšak každá ze stran klade větší či menší důrazu na některé aspekty výchovy. V této souvislosti bych ráda uvedla například požadavek Janiše na výchovu ke zdraví, která zahrnuje osobní hygienu nebo poučení o pohlavně přenosných nemocech. Římskokatolická

¹⁰⁷ Janiš, *Sexuální výchova – včera, dnes a zítra*, 23

¹⁰⁸ Täubner, 167

¹⁰⁹ Rotter, 31-34

¹¹⁰ *Lidská sexualita. Pravda a význam*, 41

církev na druhou stranu rozšiřuje cíl sexuální výchovy o hodnotu lásky k Bohu a povolání člověka k lásce.

4.5. Principy a zásady sexuální výchovy

V této kapitole se budu věnovat principům a zásadám, které jsou doporučovány při realizaci sexuální výchovy.

Pokud opomeneme principy didaktické a mravní, které se pojí s výchovným procesem v rámci vzdělávacích institucí, Täubner uvádí deset principů vzdělávání v oblasti sexuální výchovy. První z nich klade důraz na spolupráci rodičů a školy. Další princip upozorňuje na začlenění sexuální výchovy do obecného projektu výchova dítěte, což znamená provázání této výchovy s ostatními vyučovacími předměty. Princip vědeckosti zaručuje, že poučení budou korespondovat se současnými vědeckými poznatky a budou přiměřeny věku a schopnostem dítěte. Informace, které jsou mu předkládány, by měly být využitelné v současnosti i budoucnosti. Dále se objevuje požadavek na nerozdílnost podávaných informací vzhledem k pohlaví vyučovaného. Šestý princip klade důraz na etiku v rámci sexuální výchovy se zaměřením na mravní chování, mezilidské vztahy, partnerství, rodičovství, odpovědnost a úctu. Další principy doporučují aktivitu žáka a spolupráci mezi vychovatelem a žákem. Podstatný je i princip komplexnosti, který znamená rozvíjení všech oblastí sexuální výchovy, kdy jednotlivá témata se rozvíjí současně se vzrůstajícím věkem žáka. Poslední dva principy jsou věnovány osobnosti pedagoga a přiměřenosti výchovy vzhledem k biologické, psychologické a sociální zralosti žáka.¹¹¹

V *Doporučení MŠMT* se navíc objevuje princip důvěry a neodsuzující, citlivý postoj k sexualitě.¹¹² Janiš doplňuje Täubnerovy principy o princip laskavosti a

¹¹¹ Täubner, 167-170

¹¹² Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy na základních školách, 9

přátelství, empatie, budování odpovědnosti a ochrany sebe i druhého, princip práva na omyl, princip tolerance k právům a názorům druhého společně s požadavkem individuálního přístupu.¹¹³

Římskokatolická církev ve svém dokumentu *Lidská sexualita: pravda a význam* definuje čtyři principy a čtyři praktické zásady křesťanské sexuální výchovy, přičemž dodává kapitoly o vhodném načasování, množství předávaných informací a směrnicích pro konkrétní vývojové fáze dítěte. Principy sexuální výchovy Římskokatolické církve se vztahují k rodinnému prostředí, jakožto nejvhodnějšímu místu pro sexuální výchovu. První princip poukazuje na individuální přístup k dítěti, přičemž se zdůrazňuje osobní rozhovor s rodičem, který je založen na lásce a důvěře. Druhý princip klade důraz na morální rozměr, který by měl být součástí vysvětlování. Jedná se zejména o hodnotu čistoty, poukázání na Boží přikázání, pravidla a hranice při chování. Propojením lidské sexuality a výchovy k lásce se zabývá třetí princip. Důležité jsou jednak morální principy, ale také povědomí o povolání člověka ke svátosti a lásce, stejně tak jako láska k Bohu. Mladí lidé pak dokáží používat ukázněnost, odreagování nebo modlitbu k překonání těžkostí a pokušení. Poslední princip se váže k srozumitelnému vysvětlování a správnému načasování témat týkajících se lidské sexuality. Římskokatolická církev kromě výše uvedených principů předkládá i čtyři zásady sexuální výchovy. Ta by měla být praktikována vhodnou metodou v souvislosti s mravoukou církve. Sdělované informace mají odpovídat aktuální vývojové fázi dítěte. Při sexuální výchově nemají být dítěti předkládány materiály erotické povahy.¹¹⁴

¹¹³ Janiš, *Sexuální výchova – včera, dnes a zítra*, 9

¹¹⁴ *Lidská sexualita: Pravda a význam*, 39-43, 58-62

Při porovnání principů obou stran se objevují shody i rozdíly. Římskokatolická církev klade důraz na roli rodičů ve výchovném procesu a v souvislosti s tím pak na osobní rozhovor s dítětem, který je založen na vztahu naplněném důvěrou. V rámci vzdělávacích institucí je důvěra také důležitou součástí výuky, ústřední postavou se stává vychovatel, avšak postavení rodičů je neméně důležité, jak zmiňuje Täubner ve svém prvním principu, kde upozorňuje na nutnost spolupráce rodičů a školy. Římskokatolická církev zdůrazňuje individuální přístup ve výchově ve smyslu osobního rozhovoru, na rozdíl od sexuální výchovy v institucích, kde probíhá výchova zejména ve skupinách. Na druhou stranu Täubner v desátém principu hovoří o přizpůsobení sexuální výchovy zralosti žáka, tedy i zde je brána v úvahu jedinečnost každého dítěte. Otázkou však je, zda je možné v rámci vzdělávacích institucí brát takový zřetel na individuální potřeby dítěte.

Princip etičnosti společně s požadavkem mravního chování přijímají obě strany, avšak Římskokatolická církev tato pravidla chování spojuje se svým učením v souvislosti s Božím plánem a přikázáním. Není překvapující, že jeden z principů Římskokatolické církve je zaměřen zejména na propojení lidské sexuality a lásky. Tento princip jinde nenacházíme, avšak může se mu blížit princip etičnosti dle Täubnera, který zdůrazňuje nutnost informovat žáky o mezilidských vztazích, partnerství a rodičovství, lidských právech a úctě k druhému.

Princip jemnocitu a správného načasování v Římskokatolické církvi můžeme přirovnat k osmému principu dle Täubnera, který se věnuje komplexnosti a harmonii ve výchovném procesu, kdy jednotlivá témata sexuální výchovy musí být rozvíjena s ohledem na věk a zralost dítěte. K správnému načasování se váže i Täubnerův desátý princip, který hovoří o nutnosti přizpůsobit výuku zralosti dítěte, jeho biologickému, sociálnímu a psychologickému vývoji. Římskokatolický pojem

jemnocit v sobě skrývá taktní přístup rodiče k dítěti, stejně tak jako vcítění se druhého či volbu vhodných slov.

V rámci sexuální výchovy ve vzdělávacích zařízeních je dále doporučováno propojení tohoto typu výchovy s ostatními předměty ve výuce a dále princip vědeckosti, který znamená předávat nejnovější a ověřené informace o tématech souvisejících s lidskou sexualitou. Tento požadavek vědeckosti ve čtyřech principech katolické církve nenacházíme.

4.6. Sexuální výchova a vývojové fáze dítěte

V této kapitole bych se ráda věnovala sexuální výchově vzhledem k vývoji a zrání dítěte. V současné době jsou témata spojená s lidskou sexualitou vyučována ve vzdělávacích institucích dle Rámcových vzdělávacích programů, které jsou zpracovány pro předškolní výchovu, základní školy, gymnázia, střední odborné školy a v neposlední řadě pro ostatní vzdělávací instituce, jako jsou například umělecké či jazykové školy. Z toho vyplývá, že základní informace se učí již děti předškolního věku a jsou jim garantovány i v rámci základní školy, tedy povinné školní docházky.

Římskokatolická církev vnímá čtyři vývojové fáze dítěte – „léta nevinosti“, „puberta“, „období dospívání“ a „dospělost“. První období je definováno od pátého roku života dítěte do období prvních tělesných změn. Toto období nemá být nijak narušováno informacemi o lidské sexualitě. V této spojitosti je apelováno na rodiče, aby zmírnili případné negativní vlivy školy, médií a vrstevníků. V období „puberty“ by již dítě mělo být informováno o základních tématech týkajících se lidské sexuality, aby nebylo překvapeno tělesnými ani psychickými změnami a mohlo toto náročné období lépe zvládnout. K tomu zejména přispívá otevřený a přátelský vztah dítěte s rodiči. V „období dospívání“ mají rodiče za úkol podat vysvětlení k tématům katolické morálky. Další témata rozhovoru se

mohou týkat sebeuspokojování, manželství nebo homosexuality, která souvisí s hledáním identity dítěte. Období „dospělosti“ znamená jednak nástup do zaměstnání, případně na vysokou školu a pojí se zejména s tématem manželství, kdy rodiče mají za úkol udržovat s dítětem nadále přátelský vztah, být mu oporou a dohlížet na neodklonění se mladého člověka od církve a jejích hodnot.¹¹⁵

Při porovnání obou pohledů zjistíme, že témata lidské sexuality jsou v rámci vzdělávacích institucí předkládány již v předškolním věku, k čemuž Římskokatolická církev zaujímá striktně negativní postoj. Dále stojí za povšimnutí, že Římskokatolická církev jasně nedefinuje konkrétní věk dítěte v rámci vývojových fází a nechává rozpoznání přechodu mezi jednotlivými fázemi na rodičích. Důvodem je právě požadovaný individuální přístup k dítěti a jeho zralosti a připravenosti. Přestože podobný požadavek na individuální přístup a zralost dítěte bychom našli i v rámci vzdělávacích institucí, zde se bohužel nevyhneme striktnímu přístupu vzhledem k biologickému věku dítěte, zejména od nástupu na základní školu.

4.7. *Metody sexuální výchovy*

V této kapitole se budu věnovat metodám, které jsou při realizaci sexuální výchovy doporučovány. V rámci vzdělávacích institucí má pedagog možnost využít při výchově mnohé metody, přičemž některé z nich mohou být v souvislosti se specifickým obsahem vhodnější. Základním požadavkem je aktivita žáka a spolupráce s učitelem, proto se mezi doporučené metody řadí dialog, dále metoda, ve které je žák postaven před problém, který má vyřešit. Aktivizačně také působí

¹¹⁵ Lidská sexualita: Pravda a význam, 44-57

hraní rolí v navozené situaci nebo hry obecně.¹¹⁶ Pedagog může s žáky navštívit specializované zařízení nebo doplnit výchovu o setkání s odborníkem.¹¹⁷

Římskokatolická církev nabízí rodičům několik vhodných metod pro poučování o lidské sexualitě. Základní metodou je osobní rozhovor. Dále se doporučuje odborná literatura, setkání s ostatními rodiči nebo odborníky. Římskokatolická církev upozorňuje rodiče i na metody nevhodné, což je sekulární sexuální výchova, která předkládá dítěti možnosti antikoncepce nebo umělé přerušování těhotenství. Nepřípustná je i ta výchova, která používá grafická znázornění pohlavního styku.¹¹⁸

Oba pohledy kladou důraz na dialog, přičemž u Římskokatolické církve jde o osobní rozhovor, na rozdíl od vzdělávacích institucí, v nichž se pracuje se skupinou více dětí. Podobnost vidím i v doporučení setkávat se s odborníky nebo pracovat s odbornou literaturou. Rozdílnost se objevuje v požadavku na aktivitu ve vztahu žák a učitel. Římskokatolická církev navíc uvádí metody, kterým je třeba se vyvarovat. Ty se mohou dostat do rozporu s metodami i obsahem výuky ve vzdělávacích institucích.

4.8. *Vyhodnocení*

Předcházející kapitoly byly věnovány porovnání sexuální výchovy ze strany vzdělávacích institucí a názorů odborníků, kteří se touto problematikou zabývají, s pohledem Římskokatolické církve.

Při porovnání jsem objevila některé shodné i rozdílné názory a stanoviska. Oba pohledy se shodnou na tom, že lidská sexualita není ovlivněna pouze biologicky či hormonálně a je součástí lidské osobnosti. Římskokatolická církev, stejně tak jako

¹¹⁶ Täubner, 178-181

¹¹⁷ Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy na základních školách, 9

¹¹⁸ Lidská sexualita: Pravda a význam, 62-67

odborníci různých profesí, klade důraz na nutnost předávání hodnot v rámci vzdělávacího procesu, přičemž některé z nich jsou si podobné, například partnerství, solidarita, rovnost. Shodu nacházím i v požadavku na nejobecnější cíl sexuální pedagogiky, což je dosažení kvalitních vztahů a partnerství, s čímž souvisí komunikace mezi lidmi nebo odpovědnost za druhé. Principy sexuální pedagogiky se shodují zejména v požadavku důvěry při výchovném procesu a požadavku provázanosti výchovy s etikou a mravními pravidly. Přestože Římskokatolická církev klade důraz na propojení lidské sexuality s láskou, tomuto požadavku může odpovídat požadavek na vzdělávací instituce, které mají informovat žáky o mezilidských vztazích nebo lidských právech. Další společný princip doporučuje ve výchově aplikovat taktní, přátelský přístup zahrnující empatii vychovatele nebo rodiče. Shodu shledávám i v požadavku na přizpůsobení výuky věku a zralosti dítěte či mladého člověka, stejně tak jako v některých doporučených metodách výuky.

Nyní bych ráda popsala rozdílnost či protichůdnost postojů, názorů a požadavků. Římskokatolická církev lidskou sexualitu chápe jako boží dar a propojuje ji s posláním člověka k lásce. Odborníci toto téma rozebírají zejména v souvislosti s lidskou psychikou, chováním člověka a vlivem kulturních a sociálních faktorů na člověka. Další rozdíl vidím v pojetí hodnot, kde Římskokatolická církev zdůrazňuje hodnotu lásky, na rozdíl od hodnot v rámci vzdělávacích organizací, kde jsou vyzdviženy hodnoty související s lidskými právy, které jsou však svým způsobem hodnotám Římskokatolické církve podobné.

Cíle sexuální pedagogiky se liší pouze zdůrazněním některých konkrétních cílů. Římskokatolická církev vyzdvihuje vztahy mezi lidmi a partnerství, přičemž je nutné osvojit si schopnosti jako je intimita, věrnost nebo ochrana. Odborníci,

kteří se zabývají tímto druhem pedagogiky, mezi cíle začleňují i o ochranu zdraví, osobní hygienu nebo předávání informací o pohlavně přenosných nemocech.

Principy sexuální výchovy jsou v Římskokatolické církvi zaměřeny zejména na osobu a roli rodiče, přičemž ve vzdělávacích institucích se středem výchovného procesu stává pedagog. Pokud jde o princip vědeckosti nebo propojení předmětu sexuální výchova s jinými předměty, ty se v Římskokatolické církvi neobjevují konkrétně, avšak můžeme je propojit s doporučením vzdělávání rodičů. Další výrazný rozdíl vidím především v požadavku na individuální přístup v rámci sexuální výchovy, kde Římskokatolická církev zdůrazňuje formu osobního rozhovoru mezi dítětem a rodičem. Na druhou stranu jednou z metod, kterou rodičům Římskokatolické církve doporučuje, je shromáždění s jinými rodiči či dětmi, případně odborníky. Některá témata je možné probírat ve skupině, avšak jsou situace, kdy je vhodnější individuálnější přístup, kterého ve vzdělávacích institucích není možné zcela docílit, neboť pedagogové pracují často s větší skupinou dětí či mladých lidí.

Pokud jde o předávání informací vzhledem k vývojovým fázím dítěte, na první pohled požadují obě strany přizpůsobení se zralosti dítěte, avšak rozdíl shledávám v požadavku vzdělávacích institucí praktikovat sexuální výchovu nebo alespoň některá základní témata již v předškolním věku, což Římskokatolická církev razantně odmítá, přičemž pravděpodobně záleží na konkrétních informacích, které jsou dítěti předkládány. Ve vzdělávacích institucích je dítě přiřazeno do prvního ročníku základní školy sice na základě jeho schopností a vývoje, avšak dále již postupuje v daných třídách bez uplatnění kritéria zralosti ve všech oblastech jeho vývoje. Může tedy nastat situace, kdy je dítě informováno o tématech lidské sexuality příliš brzy anebo příliš pozdě. Římskokatolická církev definuje sice čtyři vývojová období a uvádí doporučení, jak s dítětem pracovat, avšak nedefinuje

přesný věk dítěte v každém období. Toto rozpoznání nechává zcela v kompetenci rodičů.

Metody sexuální výchovy, jak jsem již uvedla, jsou téměř podobné, avšak stojí za povšimnutí striktní odmítnutí některých metod ze strany Římskokatolické církve. Jedná se zejména o ty aktivity, metody a společně s nimi i obsah, který neodpovídá mravouce této církve.

5. Závěr

V diplomové práci jsem se zabývala sexuální výchovou ze dvou pohledů. Na jedné straně jsem představila postoj odborníků a vzdělávacích institucí v České republice, na straně druhé vnímání tohoto tématu Římskokatolickou církví. Mým cílem bylo zjistit, v čem se tyto dva postoje shodují a v čem rozcházejí.

Ať již shodné či neshodné aspekty mají dle mě původ již v tom, do jakého prostředí je sexuální výchova zasazena. Odborníci, stejně tak jako *Doporučení MŠMT* se soustředí na sexuální výchovu v rámci vzdělávacích institucí. Dokument Římskokatolické církve *Lidská sexualita: Pravda a význam* je směřován k rodičům, tedy sexuální výchovu zasazuje do rodinného prostředí. Z tohoto důvodu není jednoduché tyto dva pohledy porovnávat ani hodnotit. Mezi těmito dvěma pohledy nacházíme podobnosti, ale i striktně odlišné přístupy.

Pohled Římskokatolické církve je ovlivněn svým náboženským učením, které zdůrazňuje lásku, rozhovor, důvěru mezi rodičem a dítětem. Moji pozornost nejvíce zaujalo, že Římskokatolická církev, na rozdíl od institucionalizované výchovy, nestanovuje vzhledem k výchovnému procesu fáze vývoje dítěte dle biologického věku, což mi přijde pro dítě přirozenější, na rozdíl od vzdělávacích institucí, ve kterých je látka předkládána pouze s ohledem na věk dítěte, tedy fakt, který ročník navštěvuje.

Dále vidím rozdíl zejména v důrazu Římskokatolické církve na osobní rozhovor mezi rodičem a dítětem, což zaručuje větší intimitu a klidnější prostředí pro probírání některých témat, na rozdíl od situace, kdy vychovatel ve škole mluví ke skupině dětí najednou.

Jak jsem již zmínila, v současné době je sexuální výchova součástí několika předmětů, je ovlivněna Rámcovými vzdělávacími programy, *Doporučením MŠMT*,

vzdělávacími institucemi a osobou vyučujícího, z čehož plyne závislost její konkrétní realizace jak na vzdělávací instituci, tak na osobě vyučujícího. Objevují se tendence určit konkrétní podobu sexuální výchovy ve vzdělávacích institucích, které však mohou narazit na odpor ze strany Římskokatolické církve, neboť jak je zřejmé z mé diplomové práce, v některých tématech a bodech se pohledy na sexuální výchovu razantně liší. Příkladem může být i požadavek Římskokatolické církve vyvarovatí se takové výchově, která je zaměřena proti plození dětí, což může znamenat témata spojená s antikoncepcí či umělým přerušением těhotenství. Zdá se být tedy velice obtížné stanovit podobu sexuální výchovy ve vzdělávacích institucích takovým způsobem, aby byl brán ohled na veškeré odlišnosti a specifika žáků a jejich rodin.

Osobně se striktně nepřikláním ani k jednomu z pohledů, ke každému z nich mám výhrady, stejně tak jako se mi jejich některé požadavky líbí. Přikláním se ke sdělování informací dítěti s ohledem na jeho vývoj a zralost, nikoli na věk a konkrétní ročník, který navštěvuje ve škole. Dále si myslím, že i témata spojená s antikoncepcí, umělým přerušением těhotenství by měla být obecně součástí výchovy, pokud to neodporuje vyznání rodičů a dítěte.

Vzhledem k tomu, že oba pohledy mají tendenci navzájem se propojovat, ať už se jedná o spolupráci rodičů se školou, tak podporu rodičovské výchovy vzdělávacími institucemi, věřím, že v rámci dialogu je možné dojít ke kompromisu, který by vyhovoval oběma stranám. Myslím, že by sexuální výchova měla probíhat ve vzdělávacích institucích, ale pouze jako volitelný předmět bez spojitosti s konkrétním ročníkem, tedy věkem dítěte. Obsah by měl být konzultován s rodiči, kteří by měli mít možnost volby tento typ výchovy odmítnout, ale nahradit jej jiným způsobem. Například sexuální výchovou, kterou by poskytovaly konkrétní církve, případně by jistě bylo možné umožnit i sexuální

výchovu čistě v rodinném prostředí, pokud by byla možná kontrola, zda rodiče plní svoji povinnost.

6. Příloha - Pro a proti publikaci: Sexuální výchova – vybraná témata, Výchova ke zdraví, Příručka pro učitele

V příloze své diplomové práce jsem se zaměřila na publikaci *Sexuální výchova – vybraná témata*, neboť kolem této příručky pro učitele vydané MŠMT vyvstala dlouhodobá diskuse. Cílem bude zjistit okolnosti a důvody vzniku této publikace, tudíž i argumenty, které vznik a užití příručky na školách obhajují. Následně bych ráda uvedla reakce, které příručka vyvolala, a doložila na nich rozdílnost pohledů na danou problematiku v České republice.

6.1. Volba a metody sběru dat

Stěžejním dokumentem pro tento výzkum nebude pouze *Sexuální výchova – vybraná témata*, avšak budu pracovat i s odlišnými texty. Bude se jednat zejména o zdroje elektronické - internet, kde se budu snažit v novinových článcích a na webových stránkách, nalézt podklady pro splnění cíle práce.

6.2. Vznik publikace

Bývalá ministryně školství, mládeže a tělovýchovy Miroslava Kopicová na tiskové konferenci u příležitosti zahájení nového školního roku, která se konala 27. 8. 2009, seznámila novináře se změnami a novinkami, které jsou plánovány. V rámci bodu, jenž byl věnován metodické pomoci školám, zmínila i úsilí o vznik příručky pro sexuální výchovu.¹¹⁹

O několik měsíců později 2. 4. 2010 vydává ministerstvo školství *Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy na základních školách*. Současně s tímto metodickým doporučením je zde zmínka o plánované distribuci příručky *Sexuální výchova – vybraná témata* do škol. Oba dokumenty byly v této době zveřejněny a

¹¹⁹ MŠMT

bylo možné si je pročíst na webových stránkách MŠMT. Po několika měsících je k dispozici na stránkách ministerstva pouze *Doporučení MŠMT*, příručka *Sexuální výchova – vybraná témata* byla stažena vzhledem k nepokojům a diskusím, které její zveřejnění vyvolalo.¹²⁰

6.3. Záměr a postoj MŠMT

Společně s dokumenty vydalo ministerstvo i prohlášení, ve kterém se snaží nastínit důvody vzniku dokumentu, hlavní myšlenky a potřebu sexuální výchovy. Na počátku všeho byla snaha o vznik komplexního metodického manuálu k sexuální výchově, který nepochybně patří k nejkomplicovanějším a nejpotřebnějším tématům výuky. Bývalá ministryně školství, mládeže a tělovýchovy Miroslava Kopicová vysvětluje záměr takto:

*"Správně uchopit téma sexuální výchovy není pro učitele nic jednoduchého. Ta obtížnost je způsobena zejména faktem, že se toto téma prolíná více předměty a vyžaduje komplexní přístup v rámci celé školy. Cílem nově vydávaného metodického materiálu je upozornit na širší souvislosti sexuální výchovy, na její sociální, psychologické, biologické i etické aspekty."*¹²¹

Dále Kopicová vyzdvihla potřebnost systematické sexuální výchovy, která pak:

*„vštěpuje dítěti morální principy, formuje jeho jednání a postoje k sexuální problematice, rozvíjí citovou oblast v návaznosti na budoucí roli muže či ženy v rodině i ve společnosti,"*¹²²

Příručka *Sexuální výchova - vybraná témata*, nabízí některá problematická témata rozpracována odborníky a doplněna nejčastějšími otázkami a odpověďmi na ně: (sexuální výchova a rodinná výchova, zdravotní výchova včetně námětů učiva vzhledem k věkovým zvláštnostem; sexuální výchova z pohledu etiky, ochrana reprodukčního zdraví mladistvých, HIV/AIDS, nemoci přenosné pohlavním stykem; sexuální orientace; sexuální deviace a deviantní chování;

¹²⁰ Pressweb

¹²¹ Portál veřejné správy České republiky

¹²² Portál veřejné správy České republiky

sexuální dysfunkce, sexualita a média - bezpečný internet, genderové aspekty sexuální výchovy, syndrom CAN (Child Abuse and Neglect), sexuální výchova v rodině, didaktické náměty).

MŠMT podpořilo sexuální výchovu na školách a vyzdvihlo její důležitost následovně:

„Sexuální výchova ve školách by měla dětem zprostředkovat nejen dostatek kvalitních informací, ale měla by pozitivně ovlivňovat i jejich postoje. Různé výzkumy dlouhodobě ukazují nepříznivou skutečnost, že většinu informací získávají v této oblasti děti především od kamarádů, škola nehraje v tomto ohledu významnější roli. Kvalita takových informací je přitom přinejmenším diskutabilní. Krom toho je sexuální výchova ve škole významnou prevencí rizikového chování dospívajících. Z toho důvodu MŠMT doporučuje její začlenění do celkového preventivního programu školy. Systematičtější přístup k sexuální výchově je v dnešní době naléhavě potřeba. Nebezpečí hrozící v souvislosti s užíváním internetu, nárůst počtu HIV pozitivních osob, zvyšující se výskyt pohlavně přenosných chorob, zvýšený výskyt rakoviny prostaty, rakoviny prsu a děložního čípku, sexuální zneužívání dětí zejm. s ohledem na komercializaci sexu, nežádoucí otěhotnění, zvyšující se počet případů domácího násilí, šikana vykazující homofobní znaky, změny ve struktuře rodiny - to všechno jsou důvody, proč je třeba akcentovat nejen mravní jednání v obecné rovině, ale i bezpečné sexuální chování.“¹²³

6.4. Pohled autorů příručky

Na příručce pracovalo mnoho odborníků z různých oblastí, kteří se zabývají tématy, které souvisí se sexuální výchovou. Všichni se shodnou, že sexuální výchova na českých školách je různorodá, a jelikož jsou osnovy u nás volné, škola může zvolit svůj postup výuky. Obsah učiva závisí i na osvědčenosti pedagoga, což následně koresponduje s tím, zda je dítě více či méně informováno. Cílem příručky bylo sjednotit sexuální výchovu na školách.

Odborníci se shodují, že pedagog by měl s dětmi mluvit o tomto tématu již v první třídě. "Nejlepší je to do devíti let věku, do té doby se totiž děti nestydí. Penis a ucho pro ně vyjde nastejno," řekl sexuolog Petr Weiss. Příručka obsahuje témata pro všechny stupně základní školy. Weiss dále dodává: „Už od školky by

¹²³ Portál veřejné správy České republiky

*děti měly dostat základní informace. Třeba že nikdo nemá právo na ně sahat, pokud to samy nedovolí. Měly by umět říkat ne.*¹²⁴

Podobný názor zastává i předseda Společnosti pro plánování rodiny a sexuální výchovu Radim Uzel: „*Sexuální výchova by měla probíhat od narození do smrti.*“¹²⁵ Nejde jen o sdělování informací, říká Uzel, děti si tím vytvářejí postoje k důležitým tématům, což je prevence sexuálních nemocí, nechtěné těhotenství a samozřejmě vztahy. Malé děti zajímá, jakým způsobem přišly na svět, pro větší je důležitá osvěta pro zachování reprodukčního zdraví a prevence nechtěného těhotenství. „*Stále u nás ročně zaznamenáváme pár třináctiletých těhotných. Jak se říká, je lepší s prevencí začít o dva roky dříve než o pět minut později,*“¹²⁶ dodává Radim Uzel.

Na druhou stranu, informace v příručce nejsou všechno. Ne každý pedagog dokáže toto téma správně podat. „*Podle výzkumů není schopen sexuální výchovu učit každý třetí pedagog. Je to třeba tím, že sám s tím má nějaké problémy, nedokáže to sdělit,*“¹²⁷ řekl sexuolog Radim Uzel, avšak dodává, že na škole se vždy najde jeden či dva pedagogové, kteří to dokáží: „*V rámci svých osnov to může učit kdokoli, třeba matematik.*“¹²⁸

Autoři knihy nepovažují školu za jediný zdroj informací o sexuální výchově. O těchto tématech by měli s dětmi mluvit hlavně rodiče, neboť v domácím prostředí, ne ve škole, dítě nalézá ženské a mužské vzory. Radim Uzel dodal:

¹²⁴ iDnes.cz, Nová příručka pro učitele: o sexu mluďte s dětmi už v první třídě

¹²⁵ iDnes.cz, Nová příručka pro učitele: o sexu mluďte s dětmi už v první třídě

¹²⁶ iDnes.cz, Nová příručka pro učitele: o sexu mluďte s dětmi už v první třídě

¹²⁷ iDnes.cz, Nová příručka pro učitele: o sexu mluďte s dětmi už v první třídě

¹²⁸ iDnes.cz, Nová příručka pro učitele: o sexu mluďte s dětmi už v první třídě

"Cizím dětem se to ale říká lépe než vlastním. Rodiče mají před vlastními dětmi ostych. Nejhorší je sexuální výchova v rodinách sexuologů. Bud' si myslí, že je to všechno jasné, nebo jsou vysílení problémy jiných lidí, že jim na vlastní rodinu nezbývá energie."¹²⁹

6.5. Česká biskupská konference

Po zveřejnění výše zmíněných dokumentů se objevily hlasy podpůrné, avšak zvedla se i vlna protestů vůči příručce *Sexuální výchova – vybraná témata* z různých stran. Silný nesouhlas zazněl i ze strany církve.

Česká biskupská konference zasedala několik dnů po zveřejnění *Doporučení MŠMT i Sexuální výchova – vybraná témata*, a to dne 21. 4. 2010. Nelíbilo se jim zejména, že příručka nebyla dostatečně konzultována a nabádá k individualismu. Před sepsáním dokumentu měla být vedena diskuse mezi pedagogy, právníky, sexuology a rodiči. „*Za nepřípustné považujeme vyznění metodické příručky, které diskriminujícím způsobem zvýhodňuje výchovu výlučně zaměřenou na individuální prospěch jednotlivce,*“¹³⁰ řekli biskupové. Dále příručka děti nabádá k prosazení svého já na úkor ostatních, málo se v ní zdůrazňuje vztah mezi lidmi, nejde pouze o uspokojování vlastních potřeb. Církvi také vadí pasáže, jež předpokládají, že děti mají zkušenost s pornografickými filmy a časopisy. Biskupové nekritizují poskytování informací dětem a mládeži, avšak má se tak dít s respektem k sociálnímu, kulturnímu a rodinnému kontextu.¹³¹

Ve svých řadách kněží zorganizovali podpisovou akci proti prezentovanému pojetí sexuality, což mělo pomoci rodičům, aby se necítili sami. P. Marek Dunda, jeden z organizátorů podpisové akce, oznámil, že prohlášení podepsalo 136 kněží a jáhnů.

¹²⁹ iDnes.cz, Nová příručka pro učitele: o sexu mluvíte s dětmi už v první třídě

¹³⁰ iHned.cz

¹³¹ iHned.cz

6.6. Výbor na ochranu rodičovských práv

Do opozice se postavil i Výbor na ochranu rodičovských práv. Toto občanské sdružení bylo založeno roku 1995 jako reakce na záměr MŠMT zavést do ZŠ povinný předmět sexuální výchova již od 1. ročníku. Výbor obnovil svou činnost 19. června 2010 v Brně jako reakci na publikace vydané MŠMT.

V.O.R.P. 24. června 2010 napsal otevřený dopis Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy, ve kterém zdůvodňuje své stanovisko k výše zmíněné situaci. Považují nařízení MŠMT za nezákonný zásah do práv rodičů, kteří jediní nesou zodpovědnost za mravní výchovu svých dětí.¹³²

V.O.R.P. zpochybňuje obsah publikace *Sexuální výchova – vybraná témata* hned z pěti důvodů. Prvním bodem je sobectví, kde poukazují na to, že příručka není napsána v kontextu manželství a partnerství, je v ní propagována autoerotika a vlastní sobecký zážitek bez ohledu na vztah k druhým lidem. Chybí zde pasáže, které by se věnovaly péči o dítě, hodnotě panenství a panictví nebo o sexuální zdrženlivosti.¹³³

V druhém bodě výbor kritizuje předčasnost vyučování sexuální výchovy, která může mít za výsledek narušení vývoje dítěte. "*Předčasné a názorné zasvěcování dětí do pohlavního života už na prvním stupni ruší jejich vývoj,*" uvedla mluvčí výboru Anna Brychtová.¹³⁴

Třetí bod poukazuje na země, v kterých již byla sexuální výchova zavedena, což mělo negativní dopad v podobě snížení věku sexuální aktivity, promiskuity, zvýšenému výskytu pohlavních chorob a předčasného těhotenství.¹³⁵

¹³² Výbor na ochranu práv rodičů

¹³³ Výbor na ochranu práv rodičů

¹³⁴ iDnes.cz, Spor o sexuální výchovu ve školách vrcholí, zapojil se do něj i Nečas

¹³⁵ Výbor na ochranu práv rodičů

Ve čtvrtém bodě je krizizováno, že publikace nerespektuje rozdíly mezi pohlavími především ve vnímání sexuality, rozdílné role matky a otce. Publikací překládaná podobnost pohlaví a jejich rolí může v dítěti vyvolat zmatek. Dále se V.O.R.P. nelíbí, že v sexuální příručce není zmínka o negativních účincích hormonální antikoncepce, stejně tak, že zde nenacházíme přirozené metody, které nechtěnému těhotenství mohou zabránit. Dle výboru je výsledkem promiskuita a klamný pocit bezpečí a ochrany.¹³⁶

Poslední bod se týká „zdravé sexuality“. V dopise ministerstvu se vysloveně píše: *„Naprosto nesouhlasíme s tím, aby děti byly ve školách formovány ideologií, kdy různé pohlavní odchylky a nemoci jsou prezentovány jako varianty sexuálního chování. Nesouhlasíme, aby byly seznamovány na základní škole s perverzními sexuálními praktikami.“*¹³⁷ V závěru dopisu zástupci výboru zdůraznili, že odmítají, aby se sexuální výchova učila na školách, neboť dle jejich mínění je toto téma především v kompetenci rodiny.

Členové výboru dále nesouhlasí s označení homosexuality za normální menšinovou orientaci, neboť tento názor popírá účel sexuality - plození a výchovu dětí.¹³⁸

Dále se rodičům nelíbila konkrétně motivační hra, kterou příručka uvádí. Ve třídě si dle hry mají vyměnit místa všichni, *„kteří se už někdy zamilovali, líbali, měly menstruaci, onanovali, viděli porno, kteří si myslí, že poprvé určitě použijí kondom, kteří se opili, kterým roste ochlupení.“*¹³⁹ Rodiče považují tuto hru za porušení intimity dítěte. Dle příručky se má učitel také zeptat žáků, zda všechno,

¹³⁶ Výbor na ochranu práv rodičů

¹³⁷ Výbor na ochranu práv rodičů

¹³⁸ Výbor na ochranu práv rodičů

¹³⁹ Parlamentní listy.cz, Učitelé s kondomem na ruce? Proti je i Nečas

co děti viděly v pornografickém klipu nebo filmu či časopise, je pravda. Žák má dle sexuologů odpovědět, že asi ne.¹⁴⁰

6.7. Události po zvolení nového ministra MŠMT

V červenci 2010 na místo ministryně Miroslavy Kopicové nastoupil ministr Josef Dobeš. Ten se 30. 7. 2010 sešel s pražským arcibiskupem a předsedou České biskupské konference Dominikem Dukem. Tématem byla i mimo jiné *Sexuální výchova – vybraná témata*.¹⁴¹ Výsledek rozhovoru: „*Shodli se na tom, že by se mohla rozšířit koncepce etické výchovy a že by se problematika sexuální výchovy zasadila do širšího kontextu.*“¹⁴² Samotná příručka by se dle ministra neměla měnit.¹⁴³

Na webových stránkách V.O.R.P. se v této době přidalo k petici proti koncepci sexuální výchovy, jak ji připravilo ministerstvo školství, téměř 5100 lidí. Bývalý ministr oznámil, že by rád o tomto tématu mluvil i s rodiči, kteří proti příručce vystupují. „*Já si jich velice vážím, a to z toho důvodu, že je beru za zodpovědné rodiče. Jim něco vadí, co se týká vzdělávání a výchovy jejich dětí, a ozývají se. To je trend, který bych chtěl obecně zavést v českém školství,*“ řekl bývalý ministr.¹⁴⁴

6.8. Názory politické scény

V *Parlamentních listech* se objevují 3. 8. 2010 názory na sexuální výchovu některých politiků. Tehdejší premiér a předseda ODS Petr Nečas a jeho straničtí kolegové měli na sexuální výchovu na školách vcelku odmítavý názor. „*Nejsem*

¹⁴⁰ Výbor na ochranu práv rodičů

¹⁴¹ Tiskové středisko České biskupské konference

¹⁴² Český rozhlas

¹⁴³ Český rozhlas

¹⁴⁴ Český rozhlas

zastáncem sexuální výchovy ve školách,"¹⁴⁵ odpověděl redakci *Parlamentních listů* formou SMS předseda vlády.

Nynější předseda senátního klubu ODS Jaroslav Kubera v případě školní sexuální výchovy řekl:

*„Stát do toho nemá co kecat. Je přece naprosto jasné, že výchova dětí náleží rodičům. Stát nemá být naším vlastníkem a vlastníkem našich dětí. Je to obecný problém, kdy se tu objevují pachatelé 'dobra', kteří nám říkají, co máme a co nemáme dělat a chtějí řídit naše životy. Jako za komunismu.“*¹⁴⁶

Podobný negativní názor k vydané publikaci měl i Ivo Strejček, nynější poslanec Evropského Parlamentu:

*„Jsem zásadně proti tomu. Takhle intimní věci patří do rodiny a rodiče mají právo vychovávat své děti a stát nemá právo vnucovat jim nějaké ideologie. Ministerstvo školství má na starosti mnohem důležitější věci, třeba úpadek disciplíny žáků. Dávat naše finance na takové příručky je vyhazováním peněz a zdá se, že někdo si potřeboval vydělat.“*¹⁴⁷

Markovi Bendovi, členovi poslaneckého klubu ODS, se probírání intimností ve škole také nelíbilo. Vyjádřil se k této problematice takto:

*„Posedlost některých pedagogů sexem je podivuhodná. Je sto jiných užitečných věcí, třeba demokracie a odpovědné hospodaření, které by děti mohli učit. Ale určitě to není sexuální výchova. Tu musí mít děti z domova či od přátel. Od učitelů ji nevezmou vážně.“*¹⁴⁸

O několik dní později se prezidentův vicekancléř Petr Hájek opět pustil do kritiky sexuální příručky. Mluvil hlavně o „zestátnění“ dětí. Vyjádřil se doslova takto:

*„V doktríně ruských bolševiků, která se po převratu v roce 1948 stala i naší státní doktrínou, se také nezastíralo: Dítě patří státu, rodiče je mají pouze svěřeno do opatrování. Pokud výchova a péče nebyla „správná“ a co je správné, určil stát, mohlo jim být kdykoli odebráno.“*¹⁴⁹

¹⁴⁵ *Parlamentní listy.cz*, Učitelé s kondomem na ruce? Proti je i Nečas

¹⁴⁶ *Parlamentní listy.cz*, Učitelé s kondomem na ruce? Proti je i Nečas

¹⁴⁷ *Parlamentní listy.cz*, Učitelé s kondomem na ruce? Proti je i Nečas

¹⁴⁸ *Parlamentní listy.cz*, Učitelé s kondomem na ruce? Proti je i Nečas

V článku, který vyšel v Parlamentních novinách 12. 8. 2010, se zprvu poukazuje na Lisabonskou smlouvu, která dle Hájka omezuje občanské svobody a poté volně přehází k tématu sexuální výchova:

„Co je větší přirozenou svobodou než výchova dětí v rodině podle zkušeností, tradic či víry rodičů?“¹⁵⁰ Ostře se pouští do kritiky sexuální příručky: „Případ sexuální příručka je z téhož totalitního zdroje. Bombardovali snad občané ministerské úředníky, aby s něčím tak oplzlým a perverzním přišli? Aby pod maskou ‘práva dítěte na informace’ přinutili rozpačité a stydlivé děti přiznávat se ve škole před spolužáky, že jim již roste na genitáliích ochlupení nebo že mají menstruaci? Indoktrinovat je - s požehnáním učitelovy autority - že homosexualita je normální, ba chvályhodná? Že kondom je něco jako nákoleníky, prostě vhodná ochranná pomůcka při společenské zábavě zvané sex?“¹⁵¹

6.9. Jednání ministra Dobeše na téma sexuální výchovy pokračovala

Bývalý ministr MŠMT Josef Dobeš se 6. 8. 2010 sešel s autory příručky o sexuální výchově i jejími kritiky, neboť chtěl znát názor obou stran.¹⁵²

Dobeš byl ochoten příručku změnit, stáhnout jí z webových stránek úřadu, avšak nechtěl zrušit *Doporučení sexuální výchovy na školách*. Dobeš dále slíbil, že rozešle ředitelům škol dopis, ve kterém je vyzve, aby při výuce sexuální výchovy brali ohled na přání rodičů.¹⁵³

Předsedkyně Výboru na obranu rodičovských práv Anna Brychtová uvedla: *„Jednání s panem ministrem přineslo částečný úspěch. Do budoucna budeme usilovat o to, aby sexuální výchova byla obsažena v některém z volitelných předmětů a aby si rodiče mohli vybrat z více témat.“¹⁵⁴* Dle Brychtové důležitou

¹⁴⁹ Parlamentní listy.cz, Hájek: Oplzlá perverzní sexuální příručka vychází z bolševismu

¹⁵⁰ Parlamentní listy.cz, Hájek: Oplzlá perverzní sexuální příručka vychází z bolševismu

¹⁵¹ Parlamentní listy.cz, Hájek: Oplzlá perverzní sexuální příručka vychází z bolševismu

¹⁵² iDnes.cz, Spor o sexuální výchovu ve školách vrcholí, zapojil se do něj i Nečas

¹⁵³ Parlamentní listy.cz, Hájek: Oplzlá perverzní sexuální příručka vychází z bolševismu

¹⁵⁴ Katolický deník

roli v ministrově rozhodování sehrála i petice odpůrců sexuální výchovy na školách, kterou zorganizoval V.O.R.P.

Na počátku března roku 2011 se objevila zpráva o ústupu ministra Dobeše, který původně navrhoval zařadit sexuální výchovu do učiva nepovinné etické výchovy, což nakonec neučinil, a tím vyšel vstříc zejména rodičům.¹⁵⁵

V současné době je tedy sexuální výchova pouze součástí některých povinných předmětů a je realizována na základně Rámcových vzdělávacích plánů, a proto se k tomuto tématu každá škola může postavit dle svého uvážení. Přestože *Příručka pro učitele, Sexuální výchova – vybraná témata* byla stažena, školy se dále mohou inspirovat *Doporučením k realizaci sexuální výchovy na základních školách*.

6.10. Závěr

Tato část mé práce nastínila vznik publikace *Sexuální výchova – vybraná témata* a její následné stažení. Snažila jsem se postupovat chronologicky, od úmyslu příručku vytvořit, přes její uvedení, zmínky o prvních negativních reakcích, až po její stažení z webových stránek ministerstva. Na jedné straně stojí Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy společně s odborníky různých profesí, přičemž někteří z nich jsou současně autory příručky. Protichůdný postoj zaujal zejména Výbor na ochranu rodičovských práv společně s Českou biskupskou konferencí. Negativně hodnotili vydání příručky i někteří politikové. Takto vyvolaná diskuse nám zrcadlí nejednotný postoj k otázkám sexuální výchovy v České republice.

Osobně si nemyslím, že stažení příručky z webových stránek a následné nezapojení sexuální výchovy do předmětu etická výchova je konečným řešením. Z celé situace je zřejmé, že v České republice není jednotný názor na pojetí

¹⁵⁵ iDnes.cz, Sexuální výchove bude nepovinná, Dobeš ustoupil kritikům

sexuální výchovy, a proto nebude ani snadné vytvořit konkrétní podobu sexuální výchovy ve vzdělávacích institucích, přestože se objevují tyto tendence ze strany MŠMT. Nutná však je dle mě zejména diskuse mezi jednotlivými zainteresovanými stranami a nalezení společné cesty, jakým způsobem děti a mládež o důležitých otázkách informovat, kde jsou hranice působení školních institucí.

7. Seznam použité literatury

Monografie

Gravissimum educationis, Prohlášení o křesťanské výchově, Praha: Scriptum 1992

JANIŠ, K., *Příspěvek k vývoji a historii cílené sexuální výchovy*, Sborník referátů, 9. Celostátní kongres k sexuální výchově v České republice, Praha: Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu, 2001

JANIŠ, K., *Sexuální výchova – vybrané otázky*, Sborník referátů, 12. Celostátní kongres k sexuální výchově v České republice, Praha: Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu, 2004

Lidská sexualita: Pravda a význam, Základy pro výchovu v rodině, Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2000

ROTTER, H., *Sexualita a křesťanská morálka*, Jihlava: Vyšehrad 2003

TÄUBNER, V., *Sexuální výchova jako předmět sexuální pedagogiky*, Sborník referátů, 11. Celostátní kongres k sexuální výchově v České republice, Praha: Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu, 2003

Uzel, R., *Sexuální výchova*, Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí o.p.s., 2006

Elektronické zdroje

Charter of the rights of the family [online]. 22.10.1983 (cit. 20. května 2014).

URL: http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/family/documents/rc_pc_family_doc_19831022_family-rights_en.html

JANIŠ, K., *Sexuální výchova – včera dnes a zítra*, Sborník referátů 3. Moravského regionálního kongresu k sexuální výchově a II. Krajské konference k primární prevenci sociálně patologických jevů [CD]. Gaudeamus: 2008

Zpráva o vývoji českého školství od listopadu 1989 (v oblasti regionálního školství)

Č.j.: 25461/2009 – 20 [online]. 2006 (cit. 20. května 2014).

URL: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/strategicke-a-koncepcni-dokumenty-cerven-2009>

Literatura použitá pro přílohu v elektronické podobě

Český rozhlas, *Ministr školství řeší kritiku příručky o sexuální výchově* [online].

31. července 2010

(cit. 27. dubna 2014).

URL: <http://www.rozhlas.cz/zpravy/spolecnost/zprava/765670>

iDnes.cz, *Nová příručka pro učitele: o sexu mluvíte s dětmi už v první třídě* [online].

4. dubna 2010 (cit. 23. dubna 2014). URL: <http://zpravy.idnes.cz/nova-prirucka-pro-ucitele-o-sexu-mluvte-s-detmi-uz-v-prvni-tride-p80->

[/studium.aspx?c=A100403_125717_studium_lpo](http://studium.aspx?c=A100403_125717_studium_lpo)

iDnes.cz, *Sexuální výchova bude nepovinná, Dobeš ustoupil kritikům výchově* [online].

31. července 2011

(cit. 26. dubna 2014).

URL: [http://zpravy.idnes.cz/sexualni-vychova-bude-nepovinna-dobes-ustoupil-](http://zpravy.idnes.cz/sexualni-vychova-bude-nepovinna-dobes-ustoupil-kritikum-pmc-/studium.aspx?c=A110325_180913_domaci_vel)

[kritikum-pmc-/studium.aspx?c=A110325_180913_domaci_vel](http://zpravy.idnes.cz/sexualni-vychova-bude-nepovinna-dobes-ustoupil-kritikum-pmc-/studium.aspx?c=A110325_180913_domaci_vel)

iDnes.cz, *Spor o sexuální výchovu ve školách vrcholí, zapojil se do něj i Nečas*

[online]. 6. srpna 2010 (cit. 23. dubna 2010). URL: [http://zpravy.idnes.cz/spor-o-](http://zpravy.idnes.cz/spor-o-sexualni-vychovu-ve-skolach-vrcholi-zapojil-se-do-nej-i-necas-11c-)

[sexualni-vychovu-ve-skolach-vrcholi-zapojil-se-do-nej-i-necas-11c-](http://zpravy.idnes.cz/spor-o-sexualni-vychovu-ve-skolach-vrcholi-zapojil-se-do-nej-i-necas-11c-)

[/domaci.aspx?c=A100805_211957_domaci_vel](http://zpravy.idnes.cz/spor-o-sexualni-vychovu-ve-skolach-vrcholi-zapojil-se-do-nej-i-necas-11c-)

iHned.cz, Internetový portál Hospodářských novin, *Církví vadí nová sexuální příručka ministerstva školství* [online]. 21. dubna 2010 (cit. 25. dubna 2014).

URL: [http://domaci.ihned.cz/c1-42780980-cirkvi-vadi-nova-sexualni-prirucka-](http://domaci.ihned.cz/c1-42780980-cirkvi-vadi-nova-sexualni-prirucka-ministerstva-skolstvi)

[ministerstva-skolstvi](http://domaci.ihned.cz/c1-42780980-cirkvi-vadi-nova-sexualni-prirucka-ministerstva-skolstvi)

Katolický týdeník, *Příručka o sexuální výchově bude stažena* [online].
(cit. 23. března 2014).

URL: <http://www.katyd.cz/index.php?cmd=page&type=11&article=7301&webSSID=2e6309468764e4182aab894877331e2b>

MŠMT, *Školní rok 2009/2010 začíná* [online]. (cit. 23. března 2014).

URL: <http://www.msmt.cz/pro-novinare/skolni-rok-2009-2010-zacina>

Parlamentní listy.cz, Hájek: *Oplzlá perverzní sexuální příručka vychází z bolševismu*
[online]. 12. srpna 2010 (cit. 23. února 2014).

URL: <http://www.parlamentnilisty.cz/parlament/172373.aspx>

Parlamentní listy.cz, *Učitelé s kondomem na ruce? Proti je i Nečas* [online].

3. srpna 2010 (cit. 23. března 2014).

URL: <http://www.parlamentnilisty.cz/parlament/poslanecka-snemovna/171606.aspx>

Portál veřejné správy České Republiky, *MŠMT vydává Doporučení k výuce sexuální výchovy*
[online]. (cit. 23. dubna 2014).

URL: <http://portal.gov.cz/wps/portal/s.155/6966/s.155/10202?docid=126194>

Pressweb, *MŠMT vydává Doporučení k výuce sexuální výchovy* [online].

2. dubna 2010 (cit. 23. dubna 2014). URL: <http://www.pressweb.cz/rss/42948-msmt-vydava-doporučení-k-vyuce-sexualni-vychovy>

STANĚK, R., STAŇOVÁ D., *Sexuální výchova dětí – konference pro rodiče 2010* [online]. 10. října 2010 (cit. 20. března 2014). URL: <http://cb.cz/deti/clanky/ke-stazeni/sexualni-vychova-deti-konference-pro-rodice-2010>

ŠIMKOVÁ, K., *Úroveň znalostí studentů vybraných středních škol z oblasti sexuální výchovy* [online]. 2009 (cit. 20. února 2014). URL: <http://www.theses.cz/id/m08ngm/?furl=%2Fid%2Fm08ngm%2F;lang=en>

Tiskové středisko České biskupské konference, *Arcibiskup Duka se setkal s ministrem Dobešem* [online]. 3. srpna 2010 (cit. 23. ledna 2010). URL: <http://tisk.cirkev.cz/z-domova/arcibiskup-duka-se-setkal-s-ministrem-dobesem/>

Výbor na ochranu práv rodičů, *Opravdu chcete, aby se vaše děti učily na základní škole souložit bez zábran a výčitek s kýmkoli, kdykoli a jakkoli?* [online]. 24. června 2010 (cit. 23. února 2014). URL: <http://www.nesexuveskole.cz/?a=3&id=14&SSID=cf554c7e6495b4c2a3c5b6269fc5ab01>